

Голас Радзімы

№ 46 (2032)
12 лістапада 1987 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Капі гэты нумар «Голас Радзімы» дондзе да зарубежнага чытання, наша свята — 70-я гадавіна Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі — адшуміць шэпстам сцягоў, адзвінць песнямі і меддзю аркестраў, адціне мноствам бараў, сярод якіх заўсёды пераважае чырвоны колер. Зноў мы засяродзімся ў будніх клопатаў, у пошуку шляхоў удасканалення нашага дзяржаўнага і грамадска-палітычнага нішца, больш дынамічнага развіцця эканоміі краіны. Але гэты Кастрычнік, гэты юбілей яшчэ доўга будзе займаць нашы думкі, які арэшт, і думку — сусветнай грамадскай. Шчыры аб'ектыўны, праўдзівы аналіз таго шляху, які праішоў Саюз таго становішча справу, якое складалася цяпер у нашай краіне, ва ўсім свеце, зроблены ў дачыненні М. С. Гарбачова на ўрачыстым пасяджэнні ў Маскве, абмён думкамі і меркаваннямі на сустрэчы дэлегацый зарубежных партый і арганізацый, які прымаў ўдзел у святкаванні 70-годдзя Вялікага Кастрычніка, даюць магчымасць нам, сваімі людзям, зразумець глыбей праблемы і свае, і іншых народаў, а нашым замежным сябрам, саратнікам па барацьбе за лепшую будучыню Зямлі, кожнаму, хто зацікаўлены ў развіцці і супрацоўніцтве паміж народамі, спадзінуць задумана нам, што ва ўсім свеце вядома аб'явілі для «перестройкі», спадзінуць новае мысленне ў паддэгдзе да вырашэння міжнародных праблем.

Здаецца, бы быў такі, як і папярэдні, гэты Кастрычнік. Мы адзначым яго ўрачыстымі сходамі, военнымі парадкамі і дэманстрацыямі ў сталіцах рэспублік нашага Саюза, народнымі гуляннямі ў гарадах і вёсках. І ўсё ж самотні юбілей Рэвалюцыі адрозніваецца ад іншых. Перш за ўсё напэўна тым, што кожнае слова з яго нагоды не было пустым фанфарным гукам, а ўважанне і прадуманае. За кожным словам лёгка чытаецца прасты і змястоўны сэнс: мы не адракаемца ад сваіх ідэалаў, дзеля іх дасягнення мы хочам удасканаліць сацыялізм, выкарыстаць усе яго магчымасці.

НА ЗДЫМКАХ: Мінск, 7 лістапада 1987 года. Военны парад і дэманстрацыя працоўных беларускіх сталіцы.

Фота С. КРЫЦКАГА.

КАСТРЫЧНІК І ПЕРАБУДОВА: РЭВАЛЮЦЫЯ ПРАЦЯГВАЕЦЦА

Даклад Генеральнага сакратара ЦК КПСС М. С. ГАРБАЧОВА

на сумесным урачыстым пасяджэнні Цэнтральнага Камітэта КПСС, Вярхоўнага Савета СССР і Вярхоўнага Савета РСФСР, прысвечаным 70-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі

Дарагія таварышы!
Паважаныя зарубежныя госці!
Сем дзесяцігоддзяў аддзяляюць нас ад незабыўных дзён кастрычніка 1917 года. Тых легендарных дзён, якія пачалі свой адлік новай эпохі грамадскага прагрэсу, сапраўднай чалавечай гісторыі. Кастрычнік — сапраўды «зорны час» чалавецтва, яго святая і зорная зара. Кастрычніцкая рэвалюцыя — гэта рэвалюцыя народа і для народа, для чалавека, яго вызвалення і развіцця.

Сем дзесяцігоддзяў — зусім невялікі адрэзак часу ў шматвяковым узыходжанні сусветнай цывілізацыі, але па маштабах здзяйсненняў гісторыя яшчэ не ведала такога перыяду, які прайшла наша краіна пасля перамогі Вялікага Кастрычніка. І няма вышэйшага гонару, чым ісці шляхам першапраходцаў, аддаваць усе сілы, энергію, веды, здольнасці ў імя перамогі ідэй і мэт Кастрычніка!

Юбілей — гэта момант гордасці. Гордасці здзейсненым. Найцяжэйшыя выпрабаванні выпалі на нашу долю. І мы вытрымалі іх з гонарам. Не проста вытрымалі. Вырвалі краіну з разрухі і адсталасці, зрабілі яе магутнай дзяржавай, пераўтварылі жыццё, непазнавальна змянілі духоўны свет чалавека. У надзвычай жорсткіх схватках, якія толькі бачыў XX век, адстаялі права на ўласны ўклад жыцця, абаранілі сваю будучыню. Мы з поўнай падставой ганарымся і тым, што наша рэвалюцыя, праца і барацьба працягваюць аказваць найглыбейшае ўздзеянне на ўсе бакі сусветнага развіцця —

палітыку і эканоміку, сацыяльную сферу і свядомасць сучаснікаў.

Юбілей — гэта момант памяці. Аб тых мільёнах людзей, кожны з якіх унёс уклад у нашы агульныя сацыялістычныя заваяванні. Аб тых, хто варыў сталь, сеяў збожжа, вучыў дзяцей, рухаў наперад навуку і тэхніку, дасягаў вышынь мастацтва. Журботнай памяці аб тых, хто, абараняючы Радзіму, загінуў у баі, цаной свайго жыцця даў магчымасць грамадству ісці наперад. Незабыўнай памяці аб пражытым, пройдзеным, таму што ўсё гэта і стварыла дзень сённяшні.

Юбілей — гэта момант роздумаў. Аб тым, як няпроста і неадназначна складаліся часам нашы справы і лёсы. Было ўсякае — і гераічнае, і трагічнае, вялікія перамогі і горкія няўдачы. Мы разважаем аб сямідзесяці гадах напружанага стварэння з пазіцыяй народа, гатованага мабілізаваць усе свае сілы, увесць велізарны патэнцыял сацыялізму для рэвалюцыйнага пераўтварэння жыцця.

Юбілей — гэта і погляд у будучыню. Нашы дасягненні грандыёзныя, важкія і значныя. Яны з'яўляюцца трывалым фундаментам, асновай для новых здзяйсненняў, для далейшага развіцця грамадства. Іменна ў развіцці сацыялізму, прадаўжэнні ідэй і практыкі ленінізму і Кастрычніка мы бачым сутнасць нашых сённяшніх спраў і клопатаў, сваю найпершую задачу і маральны абавязак. А гэта дыктуе неабходнасць сур'ёзнага і грунтоўнага аналізу гістарычнага значэння Кастрычніка, усёго таго, што зроблена за сем паслякастрычніцкіх дзесяцігоддзяў.

наасцю. Люты быў важнейшым гістарычным этапам на шляху да Кастрычніка.

У складаным перапляценні і проціборстве класавых сіл, якія ўдзельнічалі ў Лютаўскай рэвалюцыі, Ленін геніяльна разгледзеў наяўныя магчымасці перамогі рэвалюцыі сацыялістычнай. Красавіцкія тэзісы былі навуковым прадбачаннем і ўзорам рэвалюцыйнай праграмы дзеянняў у гэтых гістарычных умовах. Ленін паказаў не толькі логіку перарастання буржуазна-дэмакратычнай рэвалюцыі ў сацыялістычную, але і форму гэтага працэсу — праз Саветы, праз іх большавізацыю, сутнасць якой заключалася ў тым, каб дапамагчы народу, масам зразумець сэнс іх уласнай барацьбы і свядома вяршыць рэвалюцыю ў сваіх інтарэсах. Шлях ад лютага да кастрычніка — гэта час імклівых грамадскіх пераменаў, час хуткага палітычнага мужнення мас, кансалідацыі сіл рэвалюцыі і яе авангарда — ленінскай партыі.

У той перыяд — ад лютага да кастрычніка — з асаблівай сілай праявілася палітычнае майстэрства Леніна і яго саратнікаў, якія далі павучальны ўрок жывой дыялектыкі рэвалюцыйнай думкі і дзеяння. Кіраўніцтва партыі прадэманстравала здольнасць да калектыўнага творчага пошуку, адмаўлення ад стэрэатыпаў, ад лозунгаў, якія яшчэ ўчора, у іншай абстаноўцы, здаваліся ўспрыманымі і адзіна магчымымі. Можна сказаць, што сам ход ленінскай думкі, уся дзейнасць большавікоў, якая вызначалася хуткай зменай форм і метадаў работы, гібкасцю і неардынарнасцю тактычных рашэнняў, палітычнай смеласцю, — найярчэйшы ўзор антыдагматычнага, сапраўды дыялектычнага, а значыць — новага мыслення. Так і толькі так мысляць і дзейнічаюць сапраўдныя марксісты-ленінцы, асабліва ў часы пераломнага, крытычнага, калі вырашаюцца лёсы рэвалюцыі і міру, сацыялізму і прагрэсу.

Вернемся да красавіка 1917-га: ленінская праграма павароту да сацыялістычнай рэвалюцыі здавалася многім — і сябрам, і ворагам — утопіяй, амаль ці не плёнам нястрымнай фантазіі. Але жыццё паказала, што толькі такая праграма магла стаць і на справе стала палітычнай асновай далейшага развіцця рэвалюцыі, а па сутнасці — асновай сацыяльнага выратавання, прадухілення нацыянальнай катастрофы.

Успомнім ліпеньскія дні 1917 года. З якім болей партыя была вымушана адмовіцца ад лозунга перадачы ўсёй улады Саветам. Але інакш зрабіць было нельга, таму што Саветы аказаліся на нейкі час у руках эсэраў і меншавікоў і бяссільнымі перад контррэвалюцыяй. І як чутка трымаў Ленін руку на пульсе рэвалюцыі, як геніяльна вызначыў пачатак новага адраджэння Саветаў, якія ў працэсе барацьбы набылі сапраўды народную сутнасць, што дазволіла ім стаць органамі пераможнага ўзброенага паўстання, а затым і палітычнай формай рабоча-сялянскай улады.

Усё гэта не проста старонкі летапісу вялікай рэвалюцыі. Гэта яшчэ і пастаян-

ны напамінак нам, цяпер жывучым, аб высокім абавязку камуністаў заўсёды быць на востры пэдзей, умець прымаць смелыя рашэнні, браць на сябе ўсю паўнату адказнасці за цяперашняе і будучае.

Кастрычніцкая рэвалюцыя з'явілася магутным парывам мільёнаў людзей, у якім аб'ядналіся карэнныя інтарэсы рабочага класа, векавечныя спадзяванні сялянства, прага міру салдат і матросаў, невынішчальнае цяга народаў многанацияльнай Расіі да свабоды і святла. У складаным перапляценні розных інтарэсаў партыя большавікоў змагла знайсці галоўнае, аб'яднае супярэчлівыя тэндэнцыі і імкненні, накіраваць іх на вырашэнне асноўнага пытання рэвалюцыі — пытання аб уладзе. І ў першых жа сваіх дэкрэтах — аб міры і зямлі — дзяржава диктатуры пралетарыятаў справай адказала на патрабаванні часу, выказала глыбінныя інтарэсы не толькі рабочага класа, але і абсалютнай большасці народа.

І яшчэ аб адным важнейшым, прынцыповым уроку кастрычніцкіх дзён неабходна сёння напамінаць. У наш час незвычайна актуальны ленінскі адказ на пытанне, якое задае жыццё, рэвалюцыйная рэчаіснасць, — гэта пытанне аб суадносінах тэарэтычнай «мадэлі» шляху да сацыялізму і рэальнай практыкі сацыялістычнага будаўніцтва. Марксізм-ленінізм як творчае вучэнне — не набор гатовых рэцэптаў і дактрынерскіх прадпісанняў. Чужое вузлабому дагматызму марксісцка-ленінскае вучэнне забяспечвае актыўнае ўзаемадзеянне наватарскай тэарэтычнай думкі з практыкай, з самім ходам рэвалюцыйнай барацьбы. Надзвычай павучальны прыклад таму — Вялікай Кастрычнік.

Як вядома, многія нават буйныя дзеячы рабочага руху таго часу адмаўляліся бачыць у Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі заканамерную з'яву: яна, маўляў, адбылася «не па правілах», не ў адпаведнасці з існаваўшымі тэарэтычнымі поглядамі. Расійскі капіталізм, па іх уяўленнях, не стварыў да кастрычніка 1917 года ўсе неабходныя матэрыяльныя і культурныя прадпасылкі сацыялізму. Павучальна і карысна, думаецца, успомніць, як адказаў Ленін падобным крытыкам нашай рэвалюцыі. «Для стварэння сацыялізму, гаворыце вы, патрабуецца цывілізаванасць, — пярэчыў ён. — Вельмі добра. Ну, а чаму мы не маглі спачатку стварыць такія прадпасылкі цывілізаванасці ў сябе, як выгнанне памешчыкаў і выгнанне расійскіх капіталістаў, а потым пачаць ужо рух да сацыялізму?»

Дагматычна, па-педанцку трактуючы марксізм не дадзена зразумець галоўнага ў гэтым вучэнні — яго рэвалюцыйнай дыялектыкі. Іменна яна вызначвае ўсю паслякастрычніцкую дзейнасць Леніна. Іменна яна дапамагла здзейсніць літаральна на мяккі магчымага і немагчымага палітычны і маральны подзвіг Брэсцкага міру, які выратаваў тысячы і тысячы жыццяў, само існаванне сацыялістычнай Айчыны.

Другі прыклад. Ленін, як Маркс і Энгельс, быў перакананы, што ўзброенай абаронай рэвалюцыі стане народная вайна. Але канкрэтныя ўмовы праддэкларавалі іншае рашэнне. Навязаная народу грамадзянская вайна, знешняя інтэрвенцыя запатрабавалі новага падыходу. Па дэкрэту Леніна была створана Рабоча-Сялянская Чырвоная Армія. Гэта была армія новага тыпу, пакрыўшая сябе неўміручай славай у грамадзянскай вайне і адбіцці замежнай інтэрвенцыі.

Суровыя выпрабаванні прынеслі гэтыя гады маладой Савецкай уладзе. Ва ўсёй сваёй праце і суровасці паўстала пытанне: быць або не быць сацыялізму? Партыя з'яднала і мабілізавала народ на абарону сацыялістычнай Айчыны, заняваў Кастрычніка. Галодныя, раздзетыя і разутыя, дрэнна ўзброеныя чырвоныя байцы разграмілі добра абучаную і ўзброеную контррэвалюцыйную армію, якую шчодро падкормлівалі імперыялісты Захаду і Усходу. Вогненнае мяжа грамадзянскай вайны прайшла па ўсёй краіне, па кожнай сям'і, перавярнула пры- вычны ўклад жыцця, псіхалогію і лёсы людзей. У гэтай смяротнай схватцы перамагла воля народа, імкненне мільёнаў

I. Шлях Кастрычніка — шлях першапраходцаў

Таварышы! Наш шлях першапраходцаў — велізарны і складаны. Яго кароткім аналізам не ахопіць, не абдымеш. І цяжка матэрыяльна і маральна спадчыны старога свету, першай сусветнай і грамадзянскай войнаў, інтэрвенцыі. І навізна пераўтварэнняў, звязаныя з імі надзеі людзей, тэмпы і маштабы пранікнення новага, непрывычнага, якія не пакідалі іншы раз часу, каб аглядзецца, падумаць. І суб'ектыўныя фактары, што адгрываюць асаблівую ролю ў перыяды рэвалюцыйных бур. І прасякнутыя максімалізмам рэвалюцыйнай пары, часам спрощаныя, выраўнаваныя ўяўленні аб будучыні. І чыстае, нястрымнае імкненне барацьбітоў за новае жыццё зрабіць усё як мага хутчэй, лепш, больш справядліва.

Пройдзенае — яго гераізм і драматызм — не можа не хваляваць розумы сучаснікаў. Гісторыя ў нас адна, яна незваротная. І якія б эмоцыі яна ні выклікала — гэта наша гісторыя, яна дарагая нам. Сёння мы звяртаемся да кастрычніцкіх дзён, якія ўзрушылі свет, шукаем і знаходзім у іх і трывалую духоўную апору, і павучальныя ўрокі. Яшчэ і яшчэ раз пераканваемся ў правільнасці сацыялістычнага выбару, зробленага Кастрычнікам.

Да гэтага рубяжа вяла сама аб'ектыўная логіка гістарычнага прагрэсу чалавецтва. Кастрычніцкая рэвалюцыя — пры ўсёй супярэчлівасці і многаварыянтнасці шляхоў паступальнага руху цывілізацыі — з'явілася заканамерным вынікам развіцця ідэй і практыкі многавяковай барацьбы працоўных за свабоду і мір, за сацыяльную справядлівасць, супраць класавога, нацыянальнага і духоўнага прыгнёту.

Год 1917-ты паказаў, што выбар паміж сацыялізмам і капіталізмам — гэта галоўная сацыяльная альтэрнатыва нашай эпохі, што ў XX стагоддзі наперад ісці нельга, не ідучы да больш высокай формы сацыяльнай арганізацыі — да сацыялізму. Гэты фундаментальны ленінскі вывад сёння не менш актуальны, чым тады, калі ён быў зроблены. Такая заканамернасць паступальнага грамадскага развіцця.

Рэвалюцыя ў Расіі стала як бы вяршыняй вызваленчых імкненняў, жывым ува- сабленнем мар лепшых розумаў чалавецтва — ад вялікіх гуманістаў мінулага

да пралетарскіх рэвалюцыянераў XIX і XX стагоддзяў.

Год 1917-ты ўвабраў у сябе энергію народнай барацьбы за самастойнае развіццё і незалежнасць прагрэсіўных нацыянальных рухаў, антыпрыгонніцкіх сялянскіх паўстанняў і войнаў, характэрных для нашай гісторыі. Ён увасобіў у сабе духоўны пошукі асветнікаў XVIII стагоддзя, герояў і мучанікаў дзекабрысцкага руху, палыміяныя трыбунаў рэвалюцыйнай дэмакратыі, маральнае падзвіжніцтва вялікіх дзеячаў нашай культуры.

Для лёсаў нашай краіны рашаючае значэнне меў час, калі на зары XX стагоддзя Уладзімір Ільіч Ленін павёў за сабой цесна згуртаваную групу аднадумцаў па шляху стварэння ў Расіі пралетарскай партыі новага тыпу. Іменна гэта вялікая ленінская партыя ўзняла народ, лепшыя, сумленныя яго сілы на штурм старога свету.

У фундамент поспеху Кастрычніка краевугольным камяні закладзены першай расійскай рэвалюцыяй 1905—1907 гадоў. Тут і горкія ўрокі Дзевятага студзеня, і адчайны гераізм снежанскіх маскоўскіх барыкад, і подзвіг тысяч вядомых і невядомых барацьбітоў за свабоду, і нарадзілі першых рабочых Саветаў — прабобраза Савецкай улады.

Перамога Вялікага Кастрычніка вырастала і з заваяў Лютаўскай рэвалюцыі 1917 года, якая стала першай перамогай народнай рэвалюцыяй эпохі імперыялізму. Пасля лютаўскай перамогі развіццё рэвалюцыі пайшло з неверагоднай хуткасцю. Галоўнымі яе дзеючымі асобамі былі рабочыя і сяляне, апраунутыя ў салдацкія шынялі. Вясна 1917 года паказала моц агульнанароднага руху. Адначасова выявіліся і яго абмежаванасці, супярэчлівасць рэвалюцыйнай свядомасці на гэтым этапе, сіла гістарычнай інерцыі, у выніку якіх сыходзячы са сцэны эксплуатацыйныя класы змаглі часова выкарыстаць плён народнай перамогі.

Лютаўская рэвалюцыя дала ў рукі Кастрычніка галоўную зброю — арганізацыю ўлады ў асобе адроджаных Саветаў. Люты — гэта першы вопыт рэальнага дэмакратызму, палітычнага выхавання мас на практыцы, які набываўся ў надзвычай складаных умовах двоеўладдзя. Люты унікальны і па сваёй магчымасці мірнага пераходу ўлады ў рукі працоўных, магчымасці, якая не стала, на жаль, у сілу гістарычных акалічнасцей рэчаі-

КАСТРЫЧНІК І ПЕРАБУДОВА: РЭВАЛЮЦЫЯ ПРАЦЯГВАЕЦЦА

да новага жыцця. Краіна рабіла ўсё, каб дапамагчы маладой арміі, жыла і дзейнічала пад лозунгам, абвешчаным Леніным: «Усё для перамогі».

У нашай памяці навікі застенецца падзвіг легендарных герояў — адважных маракі і конармейцаў, байцоў і камандзіраў маладой Чырвонай Арміі і чырвоных партызан. Яны абаранілі рэвалюцыю, вечная ім слава!

Найглыбейшай рэвалюцыйнай дыялектыкай пранізана і расшэраны аб новай эканамічнай палітыцы, якая істотна расшырыла гарызонты ўяўленняў аб сацыялізме, аб шляхах яго пабудовы.

Або вазьміце такое пытанне. Як вядома, Ленін крытыкаваў абмежаванасці «кааператыўнага сацыялізму». У канкрэтных жа ўмовах, якія склаліся пасля Кастрычніка ў выніку заваёвы ўлады народам, ён па-новаму паглядзеў на гэта пытанне. У артыкуле «Аб кааперацыі» распрацоўваецца палажэнне аб сацыялізме як грамадстве «цывілізаваных кааператараў».

Такімі былі сіла і смеласць марксісцкай дыялектыкі, якая адлюстроўвала сама сутнасць рэвалюцыйнага вучэння і якой так бліскуча валодаў Ленін. Ён лічыў, што ў стварэнні новага свету «дарабляць, пераарбляць, пачынаць спачатку прыйдзеца нам яшчэ не раз».

Так, нам прыйшлося не раз дарабляць і пераарбляць пачатае, вытрымаць працяглы і настойлівы барацьбу, перажыць гістарычныя працэсы паваротнага, рэвалюцыйнага характару. І яны ў многім змянялі акалічнасці, умовы нашага руху наперад. Яны змянялі і нас саміх — загартоўвалі, узбагачалі вопытам, ведамі, усялялі яшчэ большую ўпэўненасць у поспеху справы рэвалюцыі.

Ацэньваючы ў сусветна-гістарычным маштабе пройдзены нам шлях, зноў і зноў пераконваешся: за кароткі тэрмін мы зрабілі тое, на што іншым запатрабаваліся стагоддзі.

Сацыялістычная рэвалюцыя адбылася ў краіне з сярэднім узроўнем развіцця капіталізму, высокай канцэнтрацыяй прамысловасці, перавагай сялянскага сельніцтва, глыбокімі перажыткамі феадалізму і нават папярэдніх грамадскіх фармацый. Расія дала свету найвялікшы дасягненні ў галіне навукі і культуры, але тры чвэрці яе насельніцтва былі неписьменнымі. Краіна да крайнасці была разбурана імперыялістычнай вайной і бяздарным кіраваннем.

Будаўніцтва новага жыцця не мела ўзораў, яно прадугледжвала нястомны пошук стваральных рашэнняў. Для партыі камуністаў мэта была ясная — рэвалюцыя і шлях сацыялізму, Савецкая ўлада. Ленін і паўё партыю гэтым шляхам.

У жывой творчасці мас, са складанейшага матэрыялу многаўкладнай Расіі выкрышталізаваліся прынцыпы і нормы будучага сацыялістычнага ладу, небывалы ў гісторыі формы арганізацыі грамадства. Удакладняліся, напэўняліся рэальным жыццёвым зместам спачатку чыста тэарэтычныя ўяўленні аб формах народаўладдзя, шляхах і межах абагульнення ўласнасці, арганізацыі сацыялістычнай вытворчасці, наладжванні новай, таварыскай дысцыпліны, аб месцы і ролі чалавека ў новым грамадстве.

Галоўны сэнс Кастрычніка — у стварэнні новага жыцця. Яно не перапынялася ні на адзін дзень. Выкарыстоўвалася нават кароткачасовая перадышка, каб будаваць, шукаць шляхі ў сацыялістычную будучыню.

Найвялікшым узлётам народнай ініцыятывы і творчасці адзначаны пачатак дваццятых гадоў. Яны сталі сапраўднай рэвалюцыйнай лабараторыяй сацыяльна-наватарскай, пошукі аптымальных форм саюза рабочага класа і працоўнага сялянства, фарміравання механізма рэалізацыі ўсяго спектра інтарэсаў людзей працы.

Ад вымушаных у ўмовах вайны і разарэння ваенна-камуністычных метадаў арганізацыі вытворчасці і спажывання партыя пераходзіла да больш гібкіх, эканамічна абгрунтаваных, «рэгулярных» інструментаў уздзеяння на сацыяльную рэальнасць. Меры новай эканамічнай палітыкі былі накіраваны на пабудову матэрыяльнага фундаменту сацыялізму.

Мы ўсё часцей звяртаемся цяпер да апошніх прац Ільіча, да ленинскіх ідэй новай эканамічнай палітыкі, імкнемся ўзяць з гэтага вопыту ўсё каштоўнае, неабходнае нам сёння. Вядома, было б памылковым ставіць знак роўнасці паміж іпамі і тым, што робім мы цяпер, знаходзячыся на прынцыпова іншай ступені

развіцця. У краіне сёння няма таго аднаасобнага сялянства, наладжванне саюза з якім вызначала самыя надзённыя мэты эканамічнай палітыкі дваццятых гадоў.

Але нэп меў і больш далёкі прыцэл. Была пастаўлена задача будаваць новае грамадства «не на энтузіазме непасрэдна, — як пісаў Ленін, — а пры дапамозе энтузіазму, народжанага вялікай рэвалюцыяй, на асабістым інтарэсе, на асабістай зацікаўленасці, на гаспадарчым разліку... Так сказала нам жыццё. Так сказаў нам аб'ектыўны ход развіцця рэвалюцыі».

Гаворачы аб творчым патэнцыяле нэпа, неабходна, відаць, яшчэ раз сказаць аб палітычным і метадалагічным багацці ідэі харчпадатку. Нас, зразумела, прыцягваюць не тагачасныя яго формы, якія закліканы былі забяспечыць змычку рабочых і сялян, а закладзеныя ў ідэі харчпадатку магчымасці разняволення стваральнай энергіі мас, павышэння ініцыятывы чалавека, зняцця бюракратычных перашкод, якія абмяжоўвалі дзеянне асноўнага прынцыпу сацыялізму: «Ад кожнага — па здольнасцях, кожнаму — па працы».

Пачатае пад кіраўніцтвам Леніна сацыялістычнае будаўніцтва прынесла многа прынцыпова новага.

Упершыню ў сусветнай гісторыі былі распрацаваны і прыменены метады планавага гаспадарання. План ГОЭЛРО — гэта сапраўды адкрыццё, цэлая ступень у руху сусветнай эканамічнай думкі і практыкі. Не толькі грандыёзны план электрыфікацыі, а праект, на думку Леніна, «гарманічнага аб'яднання» земляробства, прамысловасці і транспарту, па-сучаснаму ж гаворачы, — комплексная праграма размяшчэння і развіцця прадукцыйных сіл краіны. Ленін назваў яе другой праграмай партыі, «планам работ па аднаўленню ўсёй народнай гаспадаркі і даўдзэнню яе да сучаснай тэхнікі».

Нараджалася новая культура, якая ўбірала і вопыт мінулага, і многаколерае багацце, смеласць, арыгінальнасць талентаў, яркіх індывідуальнасцей, якія рэвалюцыя ўскалычула і натхніла на служэнне народу. Непераходзячае значэнне не толькі па сваіх выніках, але і па вопыту, па метадалогіі мае для нас пачатковы, ленинскі этап фарміравання многаацыянальнай дзяржавы Саветаў.

Задумаючыся аб тым часе, калі «з Расіі нэпаўскай будзе Расія сацыялістычная», Ленін не мог, ды і не ставіў перад сабой задачу намалюваць карціну будучага грамадства ва ўсіх дэталях і падрабязнасцях. Але самі шляхі, спосабы руху да сацыялізму праз стварэнне машынай індустрыі, шырокае каапераванне, пагадоўнае ўцягненне працоўных мас у кіраванне дзяржавай, арганізацыю работы дзяржаўнага апарату па прынцыпу «лепш менш, ды лепш», праз «культурнае развіццё ўсёй народнай масы», умацаванне федэрацыі свабодных нацый «без хлусні і жалеза» — іменна гэта павінна было фарміраваць аблічча краіны, якая выхадзіла на прынцыпова новы ўзровень грамадскай будовы.

У апошніх, надзвычай насычаных інтэлектуальна і эмацыянальна ленинскіх працах склалася сістэма поглядаў і сама канцэпцыя будаўніцтва сацыялізму ў нашай краіне. Гэта — велізарнае тэарэтычнае багацце партыі.

Найвялікшым узрушэннем для ўсёй партыі і савецкага народа была заўчасная смерць Уладзіміра Ільіча Леніна. Гора было нязмерным, страта — незаменнай. Гэта разумелі ўсе. Паўставалі справы каласальнай гістарычнай значнасці. Кіраўніцтва партыі павінна было без Леніна, апіраючыся на яго вучэнне і запаведы, шукаць аптымальных рашэнняў, здольных замацаваць заваёвы рэвалюцыі, вёсці краіну да сацыялізму ў канкрэтных умовах тагачаснай Савецкай Расіі.

Гісторыя прад'явіла новаму ладу жорсткі ультыматум: або, стварыўшы ў найкарацейшы тэрмін сваю сацыяльна-эканамічную і тэхнічную базу, выжыць і даць чалавецтву першы вопыт справядливой арганізацыі грамадства, або пагаснуць і застацца ў памяці вякоў у лепшым выпадку толькі гераічным, але няўдаўшымся сацыяльным эксперымантам. Жыццёва важнае, у поўным сэнсе слова, лёсаноснае значэнне набывала перш за ўсё пытанне аб паскораных тэмпах сацыялістычных пераўтварэнняў.

Перыяд пасля Леніна — 20-я і 30-я гады — заняў асобае месца ў гісторыі Савецкай дзяржавы. За некалькі паўтара дзесятка гадоў былі ажыццёўлены карэнныя грамадскія змяненні. У гэтыя гады ўмясцілася так многа — і з пункту погляду пошукаў аптымальных варыянтаў

сацыялістычнага будаўніцтва, і з пункту погляду рэальна дасягнутага ў стварэнні асноў новага грамадства. Гэта былі гады ўпартай працы на мяжы чалавечых магчымасцей, вострай і мнагапланавай барацьбы. Індустрыялізацыя, калектывізацыя, культурная рэвалюцыя, умацаванне многаацыянальнай дзяржавы, усталяванне міжнародных пазіцый СССР, новыя формы кіравання эканомікай і ўсім грамадскім жыццём — усё гэта выпала іменна на гэты перыяд. І усё гэта мела далёка ідучыя вынікі.

На працягу дзесяцігоддзяў мы зноў і зноў вяртаемся к гэтай часу. Гэта натуральна. Таму што тады пачыналася, будавалася першае ў свеце сацыялістычнае грамадства. Гэта быў падзвіг гістарычных маштабаў і гістарычнага значэння. Захапленне падзвігамі бацькоў і дзядоў, ацэнкі нашых сапраўдных дасягненняў будучы жыццё вечна, як і самі гэтыя падзвігі і дасягненні. І калі сёння мы ўглядваемся ў сваю гісторыю часам крытычным позіркам, то толькі таму, што хочам лепш, больш поўна ўзяць сабе шляхі ў будучыню.

Неабходна ацаніць мінулае з пачуццём гістарычнай адказнасці і на аснове гістарычнай праўды. Гэта трэба зрабіць, па-першае, у сілу велізарнай важнасці тых гадоў для лёсу нашай дзяржавы, лёсаў сацыялізму. Па-другое, таму што гэтыя гады знаходзяцца ў цэнтры шматгадовых дыскусій як у нас у краіне, так і за рубяжом, дзе побач з пошукамі ісціны нярэдка робяцца спробы дыскрэдытаваць сацыялізм як новы грамадскі лад, як рэальную альтэрнатыву капіталізму. Нарэшце, нам патрэбны праўдзівыя ацэнкі гэтага і ўсіх іншых перыядаў нашай гісторыі, асабліва цяпер, калі разгарнулася перабудова, — патрэбны не для таго, каб зводзіць палітычныя рахункі або, як гаворыцца, надрываць душу, а для таго, каб аддаць належнае ўсяму гераічнаму, што было ў мінулым, атрымаць урокі з памылак і пралікаў.

Дык вось, аб 20-х—30-х гадах пасля Леніна. Нягледзячы на тое, што партыя і грамадства мелі на ўзбраенні ленинскую канцэпцыю пабудовы сацыялізму, працы Уладзіміра Ільіча паслякастрычніцкага перыяду, пошук шляхоў ішоў вельмі няпроста, у вострай ідэйнай барацьбе, у абстаноўцы палітычных дыскусій. У цэнтры іх аказаліся карэнныя праблемы развіцця грамадства, перш за ўсё — пытанне аб магчымасці будаўніцтва сацыялізму ў нашай краіне. Тэарэтычная думка і практыка шукалі: па якіх напрамках і ў якіх формах ажыццяўляць сацыялізм — эканамічна пераўтварэнні, як забяспечыць іх вырэшэнне на сацыялістычных асновах у тых канкрэтных гістарычных умовах, у якіх знаходзіўся Савецкі Саюз.

На парадак дня паўстала практычная, канструктыўная работа, якая запатрабавала найвышэйшай адказнасці. Перш за ўсё востра паўстала пытанне аб індустрыялізацыі краіны і рэканструкцыі эканомікі, без чаго немагчыма было сацыялістычнае будаўніцтва, умацаванне абараназдольнасці. Гэта вынікала з прамых указанняў Леніна, з яго тэарэтычнай спадчыны. У гэтай жа плоскасці і таксама ў адпаведнасці з ленинскімі запаведанымі паўстала пытанне аб сацыялістычных пераўтварэннях у вёсцы.

Такім чынам, гутарка ішла аб буйнейшых, паваротных справах, праблемах і задачах. І хоць партыя, паўтараю, мела ленинскія ўстаноўкі па гэтых пытаннях, вакол іх разгарнуліся вострыя дыскусіі.

Варта, відаць, сказаць аб тым, што і да, і пасля рэвалюцыі, у першыя гады сацыялістычнага будаўніцтва, зусім не ўсе кіраўнікі партыі падзялялі ленинскія погляды па раду важнейшых праблем. Акрамя таго, ленинскія рэкамендацыі не маглі ахапіць усе канкрэтыя пытанні будаўніцтва новага грамадства. Аналізуючы ідэіныя спрэчкі таго часу, трэба мець на ўвазе, што правядзенне гіганцкіх рэвалюцыйных пераўтварэнняў у такой краіне, якой была тады Расія, — само па сабе найцяжэйшая задача. Краіна знаходзілася на гістарычным маршы, рэзка паскаралася яе развіццё, хутка і глыбока пераўтваралася ўсе бакі грамадскага жыцця.

Ідэйнай барацьба, якая адлюстроўвала ўсю гаму інтарэсаў класаў, сацыяльных груп і праслоек, патрабаваньняў і задач часу, гістарычных традыцый і націск неадкладных задач, а таксама ўмовы варожага капіталістычнага акружэння, — гэта ідэйнай барацьба непарыўна спляталася з падзеямі і працэсамі ў эканоміцы, палітыцы, ва ўсіх сферах жыцця людзей.

Словам, разабрацца, знайсці адзіна правільны курс у такой няпростай і бур-

най абстаноўцы было архаічнае. Характар ідэйнай барацьбы ў значнай меры ўскладняўся і асабістым саперніцтвам у кіраўніцтве партыі. Старыя рознагалосці, якія мелі месца яшчэ пры жыцці Леніна, далі аб сабе знаць і ў новай абстаноўцы, прычым у вельмі вострай форме. Аб магчымасці такой небяспекі, як вядома, папярэджваў Ленін. У «Пісьме да з'езда» ён падкрэсліваў, што «гэта не дробязь, або гэта такая дробязь, якая можа атрымаць рашаючае значэнне». Так у многім і атрымалася.

Дробнабуржуазная натура ўзяла верх у некаторых аўтарытэтных дзеячаў. Яны павялі сябе фракцыяна. Гэта бударажыла партыйныя арганізацыі, адрывала ад жывой справы, перашкаджала працаваць. Яны працягвалі пракаваць раскол нават тады, калі пераважнай большасці ў партыі стала ясна, што іх погляды ідуць уразрэз з ленинскімі ідэямі і планами, што іх прапановы памылковыя і могуць збіць краіну з правільна ўзятага курсу.

Гэта адносіцца перш за ўсё да Л. Д. Троцкага, які пасля смерці Леніна працягваў нязмерныя прэтэнзіі на лідэрства ў партыі, у поўнай меры пацвердзіўшы ленинскую ацэнку яго як празмерна самаўпэўненага, заўсёды віляючага і жуйнічаючага палітыка. Троцкі і трацкісты адмаўлялі магчымасць пабудовы сацыялізму ва ўмовах капіталістычнага акружэння. У знешняй палітыцы рабілі стаўку на экспарт рэвалюцыі, а ва ўнутранай — на «завінчванне гаек» у адносінах да сялянства, на эксплуатацыю вёскі горадам, на перанясенне ў кіраванне грамадствам адміністрацыйна-ваенных метадаў. Трацкізм — гэта палітычная плынь, ідэолагія якой, прыкрываючыся левай псеўдарэвалюцыйнай фразай, па сутнасці займалі капітуляцыйную пазіцыю. На самай справе гэта была атака на ленинізм па ўсяму фронту. Размова ішла практычна аб лёсе сацыялізму ў нашай краіне, аб лёсе рэвалюцыі.

У гэтых умовах неабходна было ўсе-народна разьяўнаць трацкізм, выкрыць яго антысацыялістычную сутнасць. Сітуацыя ўскладнялася тым, што трацкісты выступілі ў блоку з «новай апазіцыяй» на чале з Р. Я. Зіноўевым і Л. Б. Каменевым. Лідэры апазіцыі, разумеючы, што яны ў меншасці, зноў і зноў навазвалі партыі дыскусію, разлічваючы на раскол партыйных радюў. Але ў канчатковым выніку партыя выказалася за лінію ЦК, супраць апазіцыі, якая была ідэйна і арганізацыйна разгромлена.

Такім чынам, кіруючае ядро партыі на чале з І. В. Сталіным адстаяла ленинізм у ідэйнай барацьбе, сфармулявала стратэгію і тактыку на пачатковым этапе сацыялістычнага будаўніцтва, атрымала адабрэнне палітычнага курсу з боку большасці членаў партыі і працоўных. Важную ролю ў ідэіным разгроме трацкізму адыгралі М. І. Бухарын, Ф. Э. Дзяржынскі, С. М. Кіраў, Р. К. Арджанікідзе, Я. Э. Рудзук і іншыя. У самым канцы 20-х гадоў вострая барацьба разгарнулася і па пытанню аб шляхах пераводу сялянства на рэйкі сацыялізму. У ёй па сутнасці выявіліся розныя адносіны большасці Палітбюро і групы Бухарына да прымянення прынцыпаў нэпа на новым этапе развіцця савецкага грамадства.

Канкрэтыя ўмовы таго часу — і ўнутраныя, і міжнародныя — вызначылі як надзённую задачу значнае павышэнне тэмпаў сацыялістычнага будаўніцтва. Бухарын і яго прыхільнікі ў сваіх разліках, тэарэтычных палажэннях практычна недаацанілі значэнне фактара часу ў будаўніцтве сацыялізму ў 30-я гады. Іх пазіцыя ў многім вызначалася дагматычным мысленнем, недыялектычнасцю ацэнкі канкрэтнай абстаноўкі. І сам Бухарын, і яго прыхільнікі ў хуткім часе прызналі свае памылкі.

У гэтай сувязі дарэчы ўспомніць характарыстыку Бухарына, якую даў яму Ленін: «Бухарын не толькі каштоўнейшы і буйнейшы тэарэтык партыі, ён таксама законна лічыцца любімцам усёй партыі, але яго тэарэтычны перакананні вельмі з вялікім сумненнем могуць быць аднесены да зусім марксісцкіх, бо ў ім ёсць нешта скалестычнае (ён ніколі не вучыўся і, думаю, ніколі не разумеў у поўнай меры дыялектыкі)». Жыццё зноў пацвердзіла ленинскую правату.

Такім чынам, палітычныя дыскусіі таго часу адлюстравалі складаны працэс у развіцці партыі, які характарызуецца вострай барацьбой па важнейшых праблемах сацыялістычнага будаўніцтва. У гэтай барацьбе, праз якую давалося прайсці, склалася канцэпцыя індустрыялізацыі і калектывізацыі.

КАСТРЫЧНІК І ПЕРАБУДОВА: РЭВАЛЮЦЫЯ ПРАЦЯГВАЕЦЦА

[Працяг. Пачатак на 2—3-й стар.]

Пад кіраўніцтвам партыі, яе ЦК у краіне за кароткія тэрміны былі створаны практычна нанова цяжкая індустрыя, уключаючы машынабудаванне, абаронную прамысловасць, сучасная па тых часах хімічная вытворчасць, выкананы план ГОЭЛРО. Слаўнымі сімваламі гэтых дасягненняў сталі Магнітка, Кузбас, Днепрагэс, Уралмаш, Хібінінскі камбінат, аўтамабільныя заводы ў Маскве і ў Горкім, авіяцыйныя заводы, Сталінградскі, Чэлябінскі і Харкаўскі трактарныя заводы, Растсельмаш, Камсамольск-на-Амуры, Турксіб і Вялікі Ферганскі канал, многія іншыя вялікія будоўлі першых пяцігодкаў. У гэты час узніклі дзесяткі навукова-даследчых інстытутаў, шырокая сетка вышэйшых навучальных устаноў.

Партыя прапанавала небывалы раней шлях індустрыялізацыі—не спадзеючыся на знешнія крыніцы фінансавання, не чакаючы шматгадовых накупленняў за кошт развіцця лёгкай прамысловасці, адразу рушыць наперад цяжкую індустрыю. Гэта быў адзіна магчымы ў тых умовах, хоць і неймаверна цяжкі для краіны і народа шлях. Гэта быў наватарскі крок, у якім рэвалюцыйны парыв мас улічваўся як складваючая эканамічнага росту. Індустрыялізацыя адным рыўком вывела краіну на якасна новы ўзровень. К канцу 30-х гадоў Савецкі Саюз па выпуску прамысловай прадукцыі выйшаў на першае месца ў Еўропе і на другое месца ў свеце, стаўшы сапраўды вялікай індустрыяльнай дзяржавай. Гэта быў працоўны подзвіг сусветна-гістарычнага значэння, подзвіг вызваленнай працы, подзвіг партыі бальшавікоў.

І глядзячы на гісторыю цяжарозымі вачамі, улічваючы ўсю сукупнасць унутраных і міжнародных рэальнасцей, нельга не задаць пытанне: ці можна было ў тых умовах выбраць іншы курс, чым той, які быў прапанаваны партыяй? Калі мы хочам застацца на пазіцыях гістарызму, праўды жыцця, адкаж можа быць адзін: не, нельга. У тых умовах, калі выразна нарасталі адчуванне пагрозы імперыялістычнай агрэсіі, у партыі ўмацавалася перакананне ў неабходнасці не прайсці, а ў найкарацейшыя гістарычныя тэрміны літаральна прабегаць адлегласць ад кулвалды і сялянскай сахі да развітой індустрыі, без якой была б немінучай гібель усёй справы рэвалюцыі.

Жыццёвасць вызначаных партыяй планаў, зразуметых і ўспрынятых масамі, лозунгаў і задум, у якіх быў уласоблены рэвалюцыйны дух Кастрычніка, знайшла сваё выражэнне ў тым уражлівым свет энтузіязме, з якім мільёны савецкіх людзей уключыліся ў будаўніцтва савецкай індустрыі. У найцяжэйшых умовах, пры адсутнасці механізацыі, на паўгалодным папай людзі рабілі чуды. Іх натхняла тое, што яны далучаліся да вялікай гістарычнай справы. Не будучы дастаткова пісьменнымі, яны класавым чутцём разумелі, удзельнікамі якой грандыёзнай, небывалай справы яны сталі.

Наш абавязак і абавязак тых, хто пойдзе за намі, помніць аб гэтым подзвігу нашых дзядоў і бацькоў. Кожны павінен ведаць, што іх праца і бескарыслівая самаададача не былі марнымі. Яны пераадолелі ўсё, што выпала на іх долю, і ўнеслі найвялікшы ўклад ва ўсталяванне заваёў Кастрычніка, у стварэнне тых асноўнай сілы, якая дазволіла выратаваць Радзіму ад смяротнай небяспекі, выратаваць сацыялізм для будучыні, для нас з вамі, таварышы. Слава ім і добрая памяць!

Разам з тым, перыяд, аб якім ідзе размова, прынёс і страты. Яны знаходзіліся ў пэўнай сувязі з самімі поспехамі, аб якіх я гаварыў. Тады ўвералі ва ўніверсальную эфектыўнасць жорсткай цэнтралізацыі, у тое, што камандныя метады — самы кароткі, лепшы шлях да вырашэння любых задач. Гэта адбывалася на адносинах да людзей, да іх жыццёвых умоў.

Узнікла адміністрацыйна-камандная сістэма партыйна-дзяржаўнага кіраўніцтва краінай, умацаўся бюракратызм, аб небяспецы якога папярэджаў у свой час Ленін. Пачалі складацца і адпаведныя структура кіравання і метады планавання. У прамысловасці пры тагачасных яе аб'ёмах, калі літаральна на вачах былі ўсе асноўныя аб'екты індустрыяльнага будынка, такія метады, такая сістэма кіравання ўвогуле далі свае вынікі. Аднак такая ж жорстка сістэма цэнтралізацыі і камандавання была недапушчальнай пры вырашэнні задач пераўтварэння вёскі.

Трэба адкрыта сказаць: на новым этапе не хапіла па-ленінску ўважлівых адносін да інтарэсаў працоўнага сялянства. І галоўнае — недаацнілі таго факта, што сялянства як клас карэнным чынам змянілася за гады пасля рэвалюцыі. Асноўнай фігурай стаў сярэдняк. Ён усталяваўся як гаспадар, гэты селянін-працаўнік, які атрымаў зямлю ад рэвалюцыі і за цэлае дзесяцігоддзе пераканаўся ў тым, што Савецкая ўлада — гэта і яго ўлада. Ён стаў верным і надзейным саюзнікам рабочага класа, саюзнікам на новай аснове, пераканаўся на практыцы, што яго жыццё ўсё больш паварочваецца да лепшага.

І калі б больш палічыліся з аб'ектыўнымі эканамічнымі законамі і было б праўдана больш увагі да тых сацыяльных працэсаў, якія адбываліся ў вёсцы; калі б наогул адносіны да гэтага велізарнага масіва працоўнага сялянства, большасць якога ўдзельнічала ў рэвалюцыі і абараняла яе ад белагвардзейшчыны і інтэрвентаў, былі палітычна больш выверанымі; калі б паслядоўна праводзілася лінія на саюз з сярэднякам супраць кулака, то не было б і тых перагібаў, якія мелі месца пры правядзенні калектывізацыі.

Сёння ясна: у велізарнай справе, якая закрывала лёсы большасці насельніцтва краіны, было дапушчана адступленне ад ленынскай палітыкі ў адносінах да сялянства. Кіраўніцтва гэтым важнейшым і вельмі складаным сацыяльным працэсам, дзе вельмі многае залежала ад мясцовых умоў, ажыццяўлялася пераважна адміністрацыйнымі метадамі. Узнікла перакананасць, што ўсе праблемы можна вырашыць адным махам у найкарацейшыя тэрміны. Цэлыя вобласці і рэгіёны краіны пачалі спаборнічаць, хто хутчэй правядзе поўную калектывізацыю. Зверху даваліся адвольныя працэнтныя разнарады. Грубыя парушэнні прынцыпаў калектывізацыі набылі паўсюдны характар. Не абышлося без перагібаў у правядзенні барацьбы супраць кулацтва. Сама па сабе правільная лінія на барацьбу з кулацтвам часта так шырока трактывалася, што захапіла і значную частку сярэднякоў. Такая гістарычная рэальнасць.

Але, таварышы, калі ў цэлым ацаніць значэнне калектывізацыі ва ўмацаванні пазіцыі сацыялізму ў вёсцы, то яна ў канчатковым выніку была паваротам прынцыповага значэння. Калектывізацыя азначала карэннае змяненне ўсяго ўкладу жыцця асноўнай масы насельніцтва краіны на сацыялістычных асновах. Яна стварыла сацыяльную базу для мадэрнізацыі аграрнага сектара і пераводу яго на рэйкі культурнага гаспадарання, дазволіла значна павысіць прадукцыйнасць працы, вызваліла значную частку рабочых рук, неабходных для іншых сфер сацыялістычнага будаўніцтва. Усё гэта мела гістарычныя вынікі.

Для разумення сітуацыі тых гадоў неабходна мець на ўвазе, што адміністрацыйна-камандная сістэма, якая пачала фарміравацца ў ходзе індустрыялізацыі і атрымала новы імпульс у час калектывізацыі, адбілася на ўсім грамадска-палітычным жыцці краіны. Усталяваўся ў эканоміцы, яна распаўсюдзілася і на надбудову, абмяжоўваючы разгортванне дэмакратычнага патэнцыялу сацыялізму, стрымліваючы прагрэс сацыялістычнай дэмакратыі.

Але сказанае не раскрывае ўсёй складанасці таго перыяду. Што тут адбылося? Заставалася фактычна ў мінулым паласа найбольш сур'ёзных для партыі ідэйна-палітычных выпрабаванняў. Мільёны людзей з энтузіязмам уключыліся ў работу па ажыццяўленню сацыялістычных пераўтварэнняў. Сталі паяўляцца першыя поспехі. І ў гэты ж час метады, дыктываемыя перыядам барацьбы з варажым супраціўленнем эксплуатацыйнага класаў, механічна пераносыцца на перыяд мірнага сацыялістычнага будаўніцтва, калі ўмовы змяніліся кардынальным чынам. У краіне стварэцца атмасфера неярпімасці, варажасці, падазронасці. У далейшым такая палітычная практыка расшыралася і абгрунтавалася памылковай «тэорыяй» абастэрэння класавай барацьбы ў працэсе будаўніцтва сацыялізму.

Усё гэта аказала згубнае ўздзеянне на грамадска-палітычнае развіццё краіны, прывяло да цяжкіх вынікаў. Зусім відавочна, што іменна адсутнасць належнага ўзроўню дэмакратызацыі савецкага грамадства зрабіла магчымымі і культ асобы, і парушэнні законнасці, самавольства і рэпрэсіі 30-х гадоў. Прама гаворачы — сапраўдныя злачынствы на глебе злоўжывання ўладай. Масавым рэпрэсіям

падвергнуліся многія тысячы членаў партыі і беспартыйных. Такая, таварышы, горкая праўда. Быў нанесены сур'ёзны ўрон справе сацыялізму і аўтарытэту партыі. І мы павінны прама сказаць аб гэтым. Гэта неабходна для канчатковага і беспаваротнага ўсталявання ленынскага ідэалу сацыялізму.

Цяпер многа дыскусій аб ролі Сталіна ў нашай гісторыі. Яго асоба крайне супярэчлівая. Застаючыся на пазіцыях гістарычнай праўды, мы павінны бачыць як неаспрэчны ўклад Сталіна ў барацьбу за сацыялізм, абарону яго заваёў, так і грубыя палітычныя памылкі, самавольства, дапушчаныя ім і яго акружэннем, за якія наш народ заплаціў вялікую цану і якія мелі цяжкія вынікі для жыцця нашага грамадства. Часам сцвярджаюць, што Сталін не ведаў аб фактах беззаконнасці. Дакументы, якія мы маем, гавораць, што гэта не так. Віна Сталіна і яго бліжэйшага акружэння перад партыяй і народам за дапушчаныя масавыя рэпрэсіі і беззаконнасць велізарна і недаравальная. Гэта ўрок для ўсіх пакаленняў.

Вядома, на суперак сцвярджэнням нашых ідэйных праціўнікаў культ асобы не быў непазбежным. Ён чужы прыродзе сацыялізму, з'яўляецца адступленнем ад яго асноватворных прынцыпаў і, такім чынам, не мае ніякага апраўдання. На XX і XXII з'ездах партыя сурова асудзіла і сам культ Сталіна, і яго вынікі. Мы ведаем цяпер, што палітычныя абвінавачванні і рэпрэсіі супраць рада дзеячаў партыі і дзяржавы, супраць многіх камуністаў і беспартыйных, гаспадарчых і ваенных кадраў, вучоных і дзеячаў культуры былі вынікам наўмыснай фальсіфікацыі.

Многія абвінавачванні ў далейшым — асабліва пасля XX з'езда партыі — былі зняты. Тысячы бязвінна пацярпеўшых поўнасцю рэабілітаваны.

Але працэс аднаўлення справядлівасці не быў даведзены да канца і фактычна прыпынены ў сярэдзіне 60-х гадоў. Цяпер у адпаведнасці з рашэннямі кастрычніцкага (1987 года) Пленума ЦК прыходзіцца зноў вяртацца да гэтага. Палітбюро ЦК стварыла камісію для ўсеабаковага разгляду новых і ўжо вядомых раней фактаў і дакументаў, якія адносяцца да гэтых пытанняў. Па выніках работы камісіі будуць прыняты адпаведныя рашэнні.

Усё гэта знойдзе адлюстраванне і ў нарысе гісторыі КПСС, падрыхтоўка якога будзе даручана спецыяльнай камісіі ЦК. Мы павінны гэта зрабіць. Тым больш, што і цяпер яшчэ сустракаем са спробамі адварнуцца ад балючых пытанняў нашай гісторыі, замаўчаць іх, зрабіць выгляд, быццам нічога асаблівага не адбылося. З гэтым мы не можам згадзіцца. Гэта было б пагарджаннем гістарычнай праўды, непавагай да памяці тых, хто аказаўся нявіннай ахвярай беззаконнасці і самавольства. Не можам яшчэ і таму, што праўдзвы аналіз павінен дапамагчы нам вырашаць сённяшнія нашы праблемы: дэмакратызацыі, законнасці, публічнасці, пераадолення бюракратызму — словам, надзённыя праблемы перабудовы. Вось чаму нам патрэбны і тут поўная яснасць, дакладнасць і паслядоўнасць. Сумленнае разуменне як велізарных нашых дасягненняў, так і мінулых бед, поўная і правільная палітычная іх ацэнка дадуць сапраўдны маральны арыенцір на будучыню.

Падводзячы агульны вынік перыяду 20-х—30-х гадоў пасля Леніна, можна сказаць так: мы прайшлі цяжкі, поўны супярэчнасцей і складанасцей, але вялікі і гераічны шлях. Ні грубейшыя памылкі, ні дапушчаныя адступленні ад прынцыпаў сацыялізму не маглі звярнуць наш народ, нашу краіну з таго шляху, на які яна стала, зрабіўшы свой выбар у 1917 годзе. Вельмі вялікі быў імпульс Кастрычніка! Вельмі моцныя былі ідэі сацыялізму, якія авалодалі масамі! Народ адчуў сябе ўдзельнікам вялікай справы, пачаў карыстацца вынікамі сваёй працы. Яго патрыятызм набыў новы, сацыялістычны змест.

І гэта з усёй сілай праявілася ў суровых выпрабаваннях Вялікай Айчыннай вайны 1941—1945 гадоў.

Сёння на Захадзе актыўна абмяркоўваецца сітуацыя прырэадна вайны. Праўду перамяшваюць з паўпраўдай. Асабліва заўятыя тыя, хто незадаволены вынікамі другой сусветнай вайны—палітычнымі, тэрытарыяльнымі і сацыяльнымі, хто працягвае прыкідваць, як бы іх падправіць. Таму і зацікаўлены ў тым, каб паставіць гістарычную праўду з ног на галаву, ператасаваць прычынна-выніковыя сувязі, сфальсіфікаваць храналогію.

У гэтым кантэксце звяртаюцца да любой хлусні, каб узваліць на Савецкі Саюз віну за другую сусветную вайну, шлях для якой быў нібыта адкрыты пактам Рыбентропа — Молатава аб ненападзе. Пытанне заслуговае таго, каб аб ім сказаць некалькі больш падрабязна.

Па сутнасці, другая сусветная вайна стала трагічнай рэальнасцю зусім не 1 верасня 1939 года. Захоп Японіяй Паўночна-Усходняга Кітая («Маньчжурскі інцыдэнт» 1931—1932 гадоў), напад Італіі на Эфіопію (1935 год) і Албанію (вясянь 1939 года), германа-італьянская інтэрвенцыя супраць рэспубліканскай Іспаніі (1936—1939 гады), узброенае ўварванне Японіі ў Паўночны, а затым у Цэнтральны Кітай (лета 1937 года) — вось яны, першыя пажары другой сусветнай вайны.

Інашае пытанне, што тады на Захадзе яшчэ рабілі выгляд, нібыта гэта іх датычыць або датычыць не настолькі, каб стаць на абарону ахвяр агрэсіі. Нянавісць да сацыялізму, даўгачасныя разлікі, класавы эгацызм перашкаджалі цвяроза асэнсаванню рэальнага небяспекі. Больш таго, фашызм настолькі прапанаваў перамацаваць місію ўдарнага атрада ў кіруючым антыкамуністычным паходзе. Услед за Эфіопіяй і Кітаем у топку «супакойвання» паляцелі Аўстрыя, Чэхаславакія, менавіта над Польшчай, усімі дзяржавамі Балтыйскага мора і Дунайскага басейна, у адкрытую вялася прапаганда пераўтварэння Украіны ў пшанічнае поле і жыццёвы двор «трэцяга рэйха». У канчатковым выніку асноўныя патокі агрэсіі каналізаваліся супраць Савецкага Саюза, а паколькі дзяліць нашу краіну пачалі задвога да вайны, то няцяжка ўявіць сабе, якім абмежаваным быў у нас выбар.

Гавораць, што рашэнне, якое прыняў Савецкі Саюз, заключыўшы з Германіяй пакт аб ненападзенні, не было лепшым. Магчыма, і так, калі кіраваць не жорсткай рэальнасцю, а разумовымі абстракцыямі, вырванымі з кантэксту часу. І ў гэтых умовах пытанне стаяла прыкладна гэтак жа, як у час Брэсцкага міру: быць ці не быць нашай краіне незалежнай, быць ці не быць сацыялізму на Зямлі.

СССР зрабіў многае, каб стварыць сістэму калектывізацыі і прадукцыйнасці сусветную бойню. Але савецкія ініцыятывы не сустрэлі водгуку ў заходніх палітыкаў і палітыкаў, якія спакійна разлічвалі, як бы спрытней уцягнуць сацыялізм у агонь вайны, напрамую сутыкнуць яго з фашызмам.

Адвержаны ўжо па сваёй сацыялістычнаму нараджэнню, мы ні пры якіх акалічнасцях не маглі быць для імперыялізму справядлівымі. Як я ўжо гаварыў, заходнія кіруючыя колы, спрабуючы адмыць свае грахі, стараюцца пераканаць людзей, што старт нападу нацыстаў на Польшчу і тым самым другой сусветнай вайне даў савецка-германскі пакт аб ненападзенні ад 23 жніўня 1939 года. Як быццам і не было ні Мюнхенскага пагаднення з Гітлерам, падпісанага Англіяй і Францыяй яшчэ ў 1938 годзе пры актыўным садзейнічэнні ЗША, ні аншлюсу Аўстрыі, ні распяцця Іспанскай рэспублікі, ні акупацыі нацыстамі Чэхаславакіі і Клайпеды, ні заключэння ў 1938 годзе Лонданам і Парыжам пактаў аб ненападзенні з Германіяй. Дарэчы, заключыла падобны пакт і даваенная Польшча. Усё гэта, як бачыце, цалкам укладвалася ў структуру імперыялістычнай палітыкі, лічылася і лічыцца зусім звычайным.

З дакументаў вядома, што дата нападу Германіі на Польшчу («не паэзія 1 верасня») была ўстаноўлена яшчэ 3 кравасіка 1939 года, гэта значыць задоўга да савецка-германскага пакта. У Лондане, Парыжы, Вашынгтоне ведалі ў найдрабнейшых дэталях падатготную падрыхтоўку да польскага паходу, як ведалі і аб тым, што адзінай перашкодай, здольнай спыніць гітлераўцаў, магло быць заключэнне не паэзія жніўня 1939 года англа-франка-савецкага ваеннага пакта саюзам. Ведала аб гэтых планах і кіраўніцтва нашай краіны, таму і пераконвала Англію і Францыю ў неабходнасці калектывізацыі ў мэтах спынення агрэсіі і тагачасны польскі ўрад.

Але ў заходніх дзяржаў разлік быў іншым: паманіць СССР абцяжарэннем саюза і перашкодай тым самым заключэнню прапанаванага нам пакта аб ненападзенні, пазбавіць нас магчымасці лепш падрыхтавацца да непазбежнага нападу гітлераўскай Германіі на СССР. Мы не мо-

КАСТРЫЧНІК І ПЕРАБУДОВА: РЭВАЛЮЦЫЯ ПРАЦЯГВАЕЦЦА

жам забыць і таго, што ў жніўні 1939 года Савецкі Саюз стаяў перад рэальнай пагрозай вайны на два франты — на захадзе з Германіяй, а на ўсходзе — з Японіяй, якая разважала кровапралітны канфлікт ля ракі Халхін-Гол.

Але жыццё і смерць, пагрэбаваўшы міфамі, выйшлі на рэальныя арбіты. Адкрывалася новая глава — найцяжэйшая і найскладанейшая ў навейшай гісторыі. На тым этапе, аднак, нам удалося адтэрмінаваць схватку з ворагам, такім ворагам, які пакідаў і сабе, і праціўніку адзін выбар — перамагчы або загінуць.

Назвазана нам агрэсія была бязлітасным экзаменам на жыццёвасць сацыялістычнага ладу, на моц многаначынальнай Савецкай дзяржавы, на сілу патрыятычнага духу савецкіх людзей. І гэты экзамен агнём і мячом быў намі вытрыманы, таварышы!

Вытрыманы таму, што для нашага народа гэта вайна стала Вялікай Айчыннай, таму што ў барацьбе з такім ворагам, як германскі фашызм, пытанне стаяла аб жыцці або смерці, аб тым, быць нам свабоднымі або трапіць у зняволенне.

Вытрыманы таму, што вайна стала ўсеагульнай. На абарону Айчыны падняліся ўсе: і стары, і малады, мужчыны і жанчыны, усе нацыі і народнасці вялікай краіны. У свой першы бой уступіла і пакаленне, народжанае Кастрычнікам і выхаванае сацыялістычным ладам. Небывалае сацыялістычным ладам. Небывалае сацыялістычным ладам. Небывалае сацыялістычным ладам. Небывалае сацыялістычным ладам.

Савецкія людзі змагаліся і працавалі, абараняючы Радзіму, сацыялістычны лад, ідэі і справу Кастрычніка. Калі ў наш агульны дом прыйшла велізарная бяда, савецкі народ не пахіснуўся, не сагнуўся — ні пад ударамі першых няўдач і паражэнняў, ні пад цяжарам мільёнаў смярцей, мук і пакут. З першага дня вайны ён цвёрда верыў у будучую перамогу. У салдацкім шынялі і рабочай спацоўцы ён зрабіў усё, што было на грані і звыш грані чалавечых сіл, каб наблізіць гэты доўгачаканы дзень. І калі на 1418-ты дзень вайны прыйшла перамога, увесь выратаваны свет уздыхнуў свабодна, аддаючы належнае савецкаму народу-пераможцу, герою і праціўніку, яго доблеснай арміі, якая прайшла з баімі тысячы кіламетраў, кожны з якіх каштаваў многіх жыццяў, немалой крыві і поту.

У Вялікую Айчынную вайну ва ўсю моц праявіўся талент выдатных палкаводцаў, якія выйшлі з глыбіні народа, — Г. К. Жукава, К. К. Ракасоўскага, А. М. Васілеўскага, І. С. Конева, іншых праслаўленых маршалаў, генералаў і афіцэраў — тых, хто камандаваў франтамі і арміямі, карпусамі, дывізіямі і палкамі, ротамі і ўзводамі. У дзясянненні перамогі адыгралі сваю ролю велізарная палітычная воля, мэтанакіраванасць і настойлівасць, умение арганізаваць і дысцыплінаваць людзей, праўленчы ў гэты вайны І. В. Сталіным. Але галоўны цяжар вайны вынес на сабе просты савецкі салдат — плоць ад плочы народа, вялікі праціўнік, мужны, любячы сваю Айчыну. Вялікі яму гонар і вечная слава!

Мільёны ветэранаў Вялікай Айчыннай і сёння ў страі, па-баявому ўдзельнічаюць у справах рэвалюцыйнай перабудовы, абнаўлення грамадства. Ім — наша сыноўская ўдзячнасць!

Душою ўсіх ратных і працоўных спраў была наша ленынская партыя. На фронце, у акапах камуністы першымі падымаліся ў атаку, сваім прыкладам ведучы за сабой іншых; у тыле апошнімі пакідалі станкі, палі і фермы. Савецкія людзі, як ніколі, адчулі, што ВКП (б) — гэта іх родная партыя, а камуністы на справе паказваюць, што значыць быць авангардам народа, калі бушуе полымя вайны, калі пытанне стаіць аб жыцці або смерці.

Можна з упэўненасцю сказаць: гады Вялікай Айчыннай вайны — адна з самых слаўных і гераічных старонак у жыцці самой партыі, напісаных мужнасцю і адвагай, найвялікшай самааддачай і самаахвяраваннем мільёнаў камуністаў. Вайна паказала, што савецкі народ, партыя, сацыялізм і Кастрычнік непадзельныя і няма ў свеце сіл, якія маглі б знішчыць гэта адзінства.

Сацыялізм не толькі ўстаяў і не про-

ста атрымаў перамогу. Ён выйшаў з самай страшнай, разбуральнай з войнаў загартаваным маральна, палітычна, умацаваў свой аўтарытэт і ўплыў ва ўсім свеце.

Пасля заканчэння вайны непрыяцелі прадказвалі нам эканамічны заняпад, выпадзенне нашай краіны надоўга з сусветнай палітыкі, лічылі, што нам за паўсотню, а то і больш гадоў не справіцца з вынікамі вайны. Але савецкі народ у найкарацейшыя тэрміны аднавіў разбураны гарады і вёскі, узняў з руін заводы і фабрыкі, калгасы і саўгасы, школы і ВНУ, культурныя ўстановы.

І зноў праявіла сябе вялікая сіла сацыялістычнай дзяржавы: воля партыі, якой рухала разуменне вышэйшых інтарэсаў радзімы Кастрычніка; стойкасць і пралетарская мудрасць рабочых, што ўзялі на свае плечы галоўны цяжар мірнага пераўтварэння індустрыяльнай магутнасці краіны і аднаўлення парушанага; самаадданасць, цяропенне і патрыятызм сялянства, якое аддавала апошняе, каб пракарміць спустошаную краіну. І дружбы народаў, іх узаемадапамога, гатоўнасць разам, па-брацку дапамагчы таму, хто асабліва пацярпеў, падняцца тым раёнам агульнай Радзімы, па якіх асабліва цяжкім катком бязлітасна прайшла вайна.

У гераізме працоўных будняў нялёгкіх пасляваенных гадоў — крыніца нашых дасягненняў, эканамічнага і навукова-тэхнічнага прагрэсу, асваення атамнай энергіі, першых стартаў касмічных караблёў, росту матэрыяльнага і культурнага дабрабыту народа.

Але ў гэты ж час — час новага народнага подзвігу ў імя сацыялізму — усё больш адчувальна давала аб сабе значчэ супярэчнасць паміж тым, якім стала наша грамадства, і ранейшымі метадамі кіраўніцтва. Працягваліся злоўжыванні ўладай, парушэнні сацыялістычнай законнасці. Былі сфабрыкаваны «ленінградская справа», «справа ўрачоў». Карачай кажучы, не хопала сапраўднай павагі да народа. Людзі самазабыўна працавалі, вучыліся, імкнуліся да новых ведаў, мірыліся з цяжкасцямі і нястачамі, але адчувалі, што ў грамадстве накопліваецца і трывога, і надзея. І ўсё гэта захапіла грамадскую свядомасць у хуткім часе пасля смерці Сталіна.

У сярэдзіне 50-х гадоў, асабліва пасля XX з'езда КПСС, над краінай пранёсся вецер перамен, народ акрыў, ажыў, стаў смялейшым і больш упэўненым. Ня-мала мужнасці ад партыі і яе кіраўніцтва на чале з М. С. Хрушчовым запатрабавалі крытыка культуры асобы і яго вынікаў, аднаўленне сацыялістычнай законнасці. Пачалі разбурацца ранейшыя стэрэатыпы ва ўнутранай і знешняй палітыцы. Былі зроблены спробы зламаць камандна-бюракратычныя метады кіравання, якія ўсталюваліся ў 30—40-х гадах, надаць сацыялізму больш дынамізму, падкрэсліць гуманістычныя ідэалы і каштоўнасці, адрадыць творчы дух ленынізму ў тэорыі і практыцы.

Імкненнем змяніць прыярытэты эканамічнага развіцця, увесці ў дзеянне стымулы, звязаныя з асабістай зацікаўленасцю ў выніках працы, былі пранікнуты рашэнні вераснёўскага (1953 года) і ліпенскага (1955 года) Пленумаў ЦК КПСС. Больш увагі стала ўдзяляцца развіццю сельскай гаспадаркі, жыллёваму будаўніцтву, лёгкай прамысловасці, сферы спажывання, усяму таму, што звязана з задавальненнем патрэбнасцей чалавека.

Словам, адбываліся змяненні да лепшага — і ў савецкім грамадстве, і ў міжнародных адносінах. Аднак было зроблена нямаля суб'ектывісцкіх памылак, якія ўскладнілі выхад сацыялізму на новы этап, а ў многім і скампраметавалі прагрэсіўныя пачынанні. Справа ў тым, што якасна новыя задачы ўнутранай і знешняй палітыкі, партыйнага будаўніцтва вырашаліся нярэдка валютарысцкімі метадамі, з дапамогай старога палітычнага і эканамічнага механізма. Але галоўныя прычыны няўдач рэформ, якія прымаляліся ў той перыяд, заключаліся ў тым, што яны не апіраліся на шырокае разгортванне працэсаў дэмакратызацыі.

На кастрычніцкім (1964 года) Пленуме ЦК КПСС адбылася змена кіраўніцтва партыі і краіны, прыняты рашэнні, накіраваныя на пераадоленне валютарысцкіх тэндэнцый і перакосаў ва ўнутранай і знешняй палітыцы. Партыя імкнулася дабіцца пэўнай стабільнасці ў палітыцы, надаць ёй рэалістычныя рысы і грунтоўнасць.

Сакавіцкі і вераснёўскі (1965 года)

Пленумы ЦК КПСС вызначылі новыя падходы ў кіраўніцтве эканомікай. Былі распрацаваны і сталі праводзіцца ў жыццё гаспадарчая рэформа, буйныя праграмы па асваенню новых раёнаў, развіццю прадукцыйных сіл. Гэта да лепшага змяніла ў першыя гады сітуацыю ў краіне. Рос эканамічны і навуковы патэнцыял, умацоўвалася абараназдольнасць, павышаўся ўзровень дабрабыту людзей. Былі ажыццёўлены многія знешнепалітычныя акцыі, якія ўмацавалі міжнародны аўтарытэт нашай дзяржавы. Забяспечаны ваенна-стратэгічны парытэт з ЗША.

Краіна мела вялікія магчымасці для далейшага паскарэння свайго развіцця. Але для таго, каб выкарыстаць гэтыя магчымасці, прывесці іх у дзеянне, патрэбны былі новыя кардынальныя перамены ў грамадстве і, вядома, адпаведная палітычная воля. Ні таго, ні другога не хопіла. І нават многае з таго, што было вырашана, засталася на паперы, павісла ў паветры. Тэмпы нашага развіцця сур'ёзна змарудзіліся.

На красавіцкім (1985 года) Пленуме ЦК, XXVII з'ездзе партыя адкрыта назвала прычыны ўзнікшай сітуацыі, раскрыла механізм тармажэння нашага развіцця і дала яму прынцыповую ацэнку.

Было падкрэслена, што ў апошнія гады жыцця і дзейнасці Л. І. Брэжнева пошук шляхоў далейшага руху наперад у многім стрымлівала прыхільнасць да

II. Развіццё сацыялізму і перабудова

Таварышы! Да вываду аб неабходнасці перабудовы нас прывялі вострыя і неадкладныя патрэбнасці. Але чым глыбей мы ўнікалі ў нашы праблемы, разумеі іх сэнс, тым яснаей становілася, што перабудова мае і больш шырокі грамадска-палітычны і гістарычны кантэкст.

Перабудова — не толькі пазбаўленне ад застоўнасці і кансерватызму папярэдняга перыяду, выпраўленне дапушчаных памылак, але і пераадоленне гістарычна абмежаваных, зжыўшых сябе рыс грамадскай арганізацыі і метадаў работы. Гэта наданне сацыялізму самых сучасных форм, адпавядаючых умовам і патрэбнасцям навукова-тэхнічнай рэвалюцыі, інтэлектуальнаму прагрэсу савецкага грамадства. Гэта параўнальна працягла працэс рэвалюцыйнага абнаўлення грамадства, які мае сваю логіку і этапы.

Гістарычную задачу сацыялізму Ленін бачыў у тым, каб работай доўгага рада гадоў падрыхтаваць пераход да камунізму. Правадыр рэвалюцыі высока цаніў умение Маркса і Энгельса «з надзвычайнай стараннасцю... аналізаваць іменна пераходныя формы, каб улічыць, у залежнасці ад канкрэтна-гістарычных асаблівасцей кожнага асобнага выпадку, пераходам ад чаго да чаго даная пераходная форма з'яўляецца». Словам, нашы настаўнікі шматразова папярэджвалі, што шлях будаўніцтва новага грамадства — гэта доўгі рад пераходаў.

Мы маем усе падставы глянуць на перабудову як на пэўны гістарычны этап у паступальным прагрэсе нашага грамадства. І адказваючы на ленынскае пытанне, «ад чаго да чаго» мы пераходзім, трэба сказаць зусім ясна: нам неабходна надаць сацыялізму новую якасць, як кажуць, другое дыханне, а для гэтага ажыццявіць глыбокае абнаўленне ўсіх бакоў жыцця грамадства — як матэрыяльнага, так і духоўнага, найбольш поўна раскрыць гуманістычны характар нашага ладу.

Мэта перабудовы — тэарэтычна і практычна поўнасцю аднавіць ленынскую канцэпцыю сацыялізму, у якой бясспрэчны прыярытэт — за чалавекам працы з яго ідэаламі, інтарэсамі, за гуманістычнымі каштоўнасцямі ў эканоміцы, сацыяльных і палітычных адносінах, культуры. Наша надзея на рэвалюцыйнае ачышчэнне і адраджэнне заключаецца ў тым, каб раскрыць велізарны сацыяльныя рэсурсы сацыялізму праз актывізацыю асобы, чалавечага фактара. У выніку перабудовы сацыялізм можа і павінен у поўнай меры рэалізаваць свае магчымасці як лад рэальнага гуманізму, які служыць чалавеку і ўзвышае яго. Гэта грамадства для людзей — для росквіту іх творчай працы, дабрабыту, здароўя, фізічнага і духоўнага развіцця, грамадства, дзе чалавек адчувае сябе паўнапраўным гаспадаром і на справе з'яўляецца ім.

Гэтыя ключавыя праблемы развіцця грамадства вызначаюць лёс перабудовы.

прывычных формул і схем, якія не адлюстроўвалі новых рэальнасцей. Узмацніўся разрыв паміж словам і справай. Нарасталі негатыўныя працэсы ў эканоміцы, што стварылі па сутнасці перадкрызісную сітуацыю. Узніклі многія анамальныя з'явы ў сацыяльнай і духоўна-маральнай сферы, якія скажалі, дэфармавалі прынцыпы сацыялістычнай справядлівасці, падрывалі ў народзе веру ў яе, параджалі сацыяльнае адчужэнне і амаралізм у розных яго формах. Растучае разыходжанне паміж высокімі прынцыпамі сацыялізму і штодзённым рэальнасцю жыцця стала нецярпімым.

Здаровыя сілы ў партыі і ў грамадстве ў цэлым усё больш востра адчувалі настойлівую патрэбнасць і неабходнасць пераадолець негатыўныя з'явы, пераламаць ход падзей, забяспечыць паскарэнне сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны, дабіцца маральнага ачышчэння і абнаўлення сацыялізму.

Адказам на гэту вострую грамадскую патрэбнасць і з'явіліся вызначаныя красавіцкім (1985 года) Пленумам ЦК канцэпцыя і стратэгія паскарэння сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны, курс на абнаўленне сацыялізму, які атрымалі тэарэтычнае і палітычнае развіццё ў рашэннях XXVII з'езда, наступных Пленумаў ЦК і аформіліся ў генеральную лінію рэвалюцыйнай перабудовы ўсіх бакоў жыцця сацыялістычнага грамадства.

Гэта дэмакратызацыя ўсяго грамадскага жыцця і радыкальная эканамічная рэформа.

Пасля красавіцкага Пленума ЦК КПСС прайшло два з палавінай гады. Што нам удалося зрабіць? На якім рубяжы мы знаходзімся? Думаю, такія пытанні і дарэчы, і непазбежны на сённяшнім урачыстым пасяджэнні.

Агульны вывад наконце гэтага толькі што завершанага Пленума ЦК КПСС такі: мы перажываем пераломны момант. У асноўным завершаны першы этап работы па перабудове. На аснове глыбокага аналізу становішча і перспектывы развіцця краіны выпрацавана канцэпцыя перабудовы. У краіне створана новая палітычная, маральна-псіхалагічная абстаноўка. Партыя ўдалося ўзняць зацікаўленасць людзей у грамадскіх справах, іх актыўнасць, павысіць узровень патрабавальнасці, крытыкі і самакрытыкі, публічнасці, стварыць прадпосылкі для рэальных перамен у мысленні і настроях людзей.

Галоўнае, што вызначае пазіцыю большасці савецкіх людзей на гэтым этапе, — падтрымка перабудовы, патрабаванне таго, каб яна няўхільна рухалася наперад. Рабочыя, калгаснікі, інтэлігенцыя з разуменнем адносіцца да неабходнасці павысіць дысцыпліну, эфектыўнасць, якасць працы. На заводах і будоўлях, у калгасах і саўгасах, навукова-даследчых арганізацыях ідзе напружаны пошук новых форм арганізацыі і аплаты працы. Людзі цяпер становяцца больш патрабавальнымі і да сябе, і да кіраўнікоў, спецыялістаў, рашуча выступаюць супраць безгаспадарчасці і безадказнасці. Гэту грамадзянскую пазіцыю працоўных мы высока цнім, разглядаем яе як несумненную і вярную падтрымку курсу партыі на перабудову.

Ёсць падставы гаварыць і аб некаторых станоўчых зрухах у практычных справах, перш за ўсё ў сацыяльна-эканамічнай сферы. Узраслі тэмпы росту вытворчасці. Намеціліся якасныя змяненні ў эканоміцы, рэалізуюцца буйнейшыя навукова-тэхнічныя праграмы, мадэрнізуецца айчыннае машынабудаванне. Стала больш устойліва развіццё сельскай гаспадаркі, асабліва жывёлагадоўля.

Усе вы ведаеце, таварышы, якія неспрыяльныя пагодныя ўмовы склаліся ў гэтым годзе ў большасці раёнаў краіны. І тым не менш нам удалося сабраць ураджай збожжа больш чым 210 мільёнаў тон. Гэта — вынік велізарных намаганняў нашага народа, партыі, якая ўзяла яго на работу па-новаму!

Пачатае аздаравленне эканомікі дазволіла прыступіць да рэалізацыі буйных мер у сацыяльнай сферы. Прыметна ўзрастае маштабы жыллёвага будаўніцтва, расшыраецца сфера паслуг. Растуць даходы працоўных. Павышана заробатная плата настаўнікам і ўрачам.

[Працяг на 6—7-й стар.]

КАСТРЫЧНІК І ПЕРАБУДОВА: РЭВАЛЮЦЫЯ ПРАЦЯГВАЕЦЦА

[Працяг. Пачатак на 2—3-й стар.]

Рэалізуюцца буйныя праграмы ў галіне адукацыі і медыцынскага абслугоўвання насельніцтва.

І ўсё ж гэта толькі пачатак. Цяпер мы можам гаварыць аб уступленні ў новы этап перабудовы, калі ўся наша палітыка, усе нашы рашэнні трансфармуюцца ў канкрэтныя справы, увабляюцца ў жыццё. Гэта патрабуе велізарных намаганняў усяго народа — рабочага класа, сялянства, інтэлігенцыі, усіх нашых кадраў. Цяпер ужо само жыццё будзе працягваць ідэі, планы, падыходы і метады работы.

Ва ўсім сёння адчуваецца нарастаючая напружанасць жыцця. Але гэта напружанасць стварэння, актыўнай працы, палітычнай і інтэлектуальнай дзейнасці. Добрае напружанне, таварышы, мабілізуючае.

Хацелася б падкрэсліць, што з гэтага пункту погляду найбольш складанымі, рашаючымі, у пэўным сэнсе крытычнымі будуць наступныя два, можа, тры гады. Перш за ўсё таму, што трэба будзе адначасова вырашаць буйнамаштабныя задачы і ў эканоміцы, і ў сацыяльнай сферы, і ў перабудове дзяржаўнага і грамадскага кіравання, і ў ідэалогіі і культуры.

У эканоміцы неабходна ажыццявіць глыбокія структурныя зрухі, дабіцца пералому ў паскарэнні навукова-тэхнічнага прагрэсу, правесці ў асноўным перабудову гаспадарчага механізма і зрабіць, такім чынам, рашаючы крок у пераводзе народнай гаспадаркі на рэйкі інтэнсіфікацыі.

Складанасць будучага перыяду і ў тым, што пераўтварэнні будуць закранаць інтэрэсы ўсё большай масы людзей, сацыяльных груп і слаёў насельніцтва, усіх кадраў. Мы ўпэўнены, што абстаноўка ў краіне будзе ў далейшым вызначаць шырокая падтрымка працоўнымі перабудовы, глыбокае разуменне неабходнасці перамен, энергічнага прадаўжэння перабудовы, нягледзячы на пэўныя цяжкасці на гэтым шляху.

Але было б няправільна не бачыць пэўнага ўзмацнення супраціўлення кансерватыўных сіл, якія багачы ў перабудове пагрозу сваім карыслівым інтэрэ-

сам і мэтам. І гэта праяўляецца не толькі ў тых або іншых звонках кіравання, але і ў працоўных калектывах. Наўрад ці можна сумнявацца і ў тым, што сілы кансерватызму не прамінуць выкарыстаць любыя цяжкасці, каб паспрабаваць дыскрэдытаваць перабудову, выклікаць нездавальненне працоўных. Сёй-той ужо сёння лічыць за лепшае весці падлік промахаў замест таго, каб закатаваць рукавы змагацца з недахопамі, шукаць новыя рашэнні. Пры гэтым, вядома, ніхто не гаворыць, што ён супраць перабудовы. Не, хутчэй ён выступае барацьбітом з яе выдаткамі, заступнікам ідэйных асноў, якія нібыта могуць быць пахіснуты растучай актыўнасцю мас.

Але колькі ж можна, таварышы, палюхаць нас усялякімі выдаткамі! Вядома, выдаткі непазбежныя ў любой справе, тым больш у новай. Але вынікі таптання на месцы, застою і абыякавасці куды больш значныя і даражэйшыя, чым выдаткі, якія на нейкі час узнікаюць у працэсе творчага стварэння новых форм грамадскага жыцця.

Трэба вучыцца распазнаваць, выводзіць на чыстую ваду, нейтралізаваць маневры праціўнікаў перабудовы — тых, хто тармазіць справу, устаўляе палкі ў колы, злараднічае наконт цяжкасцей і няўдач, хто спрабуе цягнуць нас у мінулае. Мы не павінны паддавацца наісціку і з боку празмерна заўзятых і нецярыплівых — тых, хто не жадае лічыцца з аб'ектыўнай логікай перабудовы, выказвае нездавольненасць маруднымі, як яны лічаць, тэмпамі пераўтварэнняў, тым, што яны нібыта не прыносяць хутка неабходных вынікаў. Павінна быць ясна — нельга пераскокваць праз этапы і спрабаваць ўсё зрабіць адным махам.

Перабудова працягвае справу рэвалюцыі. І сёння краіне неабходна ўменне ў дасканаласці валоць зброяй рэвалюцыйнай вытрымкі. Гэта вытрымка не ў тым, каб сядзець на месцы або плыць па цячэнню. Яна — у здольнасці рэалістычна ацэньваць абстаноўку, не пасаваць перад цяжкасцямі, не панікаваць, не губляць галаву ні ад поспехаў, ні ад няўдач, — у здольнасці напружана і мэтанакіравана працаваць кожны дзень, кожную гадзінку, усюды і ва ўсім знаходзіць прэвядзінныя аптымальныя рашэнні, якія дыктуе само жыццё.

III. Вялікі Кастрычнік і сучасны свет

Таварышы! Свет не быў бы такім, якім мы яго бачым цяпер, калі б не вялікая рэвалюцыя ў Расіі. Да гэтага павароту ў сусветнай гісторыі «права» моцнага і багатага, як і захопніцкай войны, былі прывычнай нормай міжнародных адносін. Савецкая ўлада, першым заканадаўчым актам якой быў слаўны Дэкрэт аб міры, павяла барацьбу супраць такога парадку рэчаў. Краіна Саветаў унесла ў міжнародную практыку тое, што раней знаходзілася за межамі «вялікай палітыкі»: разважны народны сэнс і інтэрэсы працоўных мас.

У тая нядоўгія гады, калі савецкай знешняй палітыкай кіраваў Ленін, ён не толькі выпрацаваў яе адпраўныя прынцыпы, але і паказаў, як іх прымяняць у самай незвычайнай і рэзка зменлівай абстаноўцы. На самай справе, насуперак першапачатковым чаканням, разрыў найбольш «слабага звяна» капіталістычнай сістэмы быў не «папошнім рашучым боём», а пачаткам доўгага і складанага працэсу.

Найвялікшая заслуга заснавальніка Савецкай дзяржавы заключалася ў тым, што ён своечасова ўбачыў рэальную перспектыву, якая адрывалася перад новай Расіяй у выніку пераможнага заканчэння грамадзянскай вайны. Краіна здолела, паводле яго думкі, атрымаць не толькі «перадышку», а нешта значна большае — «новую паласу, калі наша асноўнае міжнароднае існаванне ў сетцы капіталістычных дзяржаў адваявана». І Ленін рашуча прапанаваў курс — вучыцца і навучыцца працягламу «супольнаму жыццю» з імі. У процівагу левому экстрэмізму ён абгрунтаваў магчымасць мірнага суіснавання дзяржаў з розным грамадскім ладам.

Усяго паўтара-два гады пасля грамадзянскай вайны запатрабавалася, каб вывесці рабоча-сялянскую дзяржаву са знешнепалітычнай ізаляцыі. Заключаны дагаворы з сумежнымі краінамі, затым з Германіяй у Рапала. Савецкую Рэспубліку дыпламатычна прызналі Англія, Францыя, Італія, Швецыя, іншыя капіталістычныя дзяржавы. Зроблены былі першыя крокі ў наладжанні раўнапраў-

мадства ў краіне сацыялістычнай рэвалюцыі. Але, з'яўляючыся працягам класавай палітыкі пераможнага пралетарыяту, мірнае суіснаванне ў далейшым і асабліва ў ядзерны век ператварылася ва ўмову выжывання ўсяго чалавецтва.

Рубяжом у развіцці ленінскай думкі і на гэтым напрамку таксама стаў красавіцкі Пленум ЦК КПСС 1985 года. У разгорнутым выглядзе новую знешнепалітычную канцэпцыю даў XXVII з'езд. Зыходным пунктам яе, як вядома, з'яўляецца наступная ідэя: нягледзячы на глыбокую супярэчлівасць сучаснага свету і карэнныя адрозненні дзяржаў, яго складаючых, ён узаемазвязаны, узаемазалежны і з'яўляецца пэўнай цэласнасцю.

Гэта абумоўлена інтэрнацыяналізацыяй светагаспадарчых сувязей, усеахопным характарам навукова-тэхнічнай рэвалюцыі, прыняццю новай роляй сродкаў інфармацыі і камунікацыі, станам рэсурсаў планеты, агульнай экалагічнай небяспекі, страшэннымі сацыяльнымі праблемамі стаўшага на шлях развіцця свету, якія закранаюць усіх. Але галоўнае — узнікненнем праблемы выжывання чалавечага роду, бо паяўленне і пагроза прымянення ядзернай зброі паставілі пад сумненне само яго існаванне.

Так ленінская ідэя прырытэту інтэрэсаў грамадскага развіцця атрымала новы сэнс і значэнне.

Пачынаючы з красавіцкага Пленума, мы дастаткова ясна сказалі ўсім аб тым, як мы ўяўляем сабе рух да бяспечнага, трывалага міру. Нашы намеры і наша воля зафіксаваны ў рашэннях вышэйшага палітычнага форуму партыі — XXVII з'езда, у новай рэдакцыі Праграмы КПСС, у праграме ядзернага раззбраення, выкладзенай у Заяве ад 15 студзеня 1986 года, у Дэкларацыі і іншых дакументах, афіцыйных выступленнях кіруючых дзеячаў Савецкага Саюза.

Сумесна з краінамі сацыялістычнай садружнасці мы выступілі ў Арганізацыі Аб'яднаных Нацый з радам буйных ініцыятыў, у тым ліку — з праектам стварэння ўсеабдымнай сістэмы міжнароднага міру і бяспекі. Дзяржавы Варшаўскага Дагавора звярнуліся да НАТО, да ўсіх еўрапейскіх краін з прапановай скараціць узброеныя сілы і ўзбраенні да ўзроўню разумнай дастатковасці. Запрацілі зрабіць супастаўленне ваенных дактрын абодвух саюзаў з мэтай надання ім выключна абароннай накіраванасці. Выступілі з канкрэтным планам і актыўна дабіваюцца забароны і ліквідацыі хімічнай зброі. Праявілі ініцыятыву ў галіне арганізацыі эфектыўных метадаў кантролю за скарачэннем узбраенняў, уключаючы інспекцыю на месцах.

Мы рашуча выступілі за ўмацаванне аўтарытэту ААН, за паўнацэннае і дзейснае выкарыстанне правоў, уручаных ёй і яе органам міжнародным супольніцтвам. Робім усё, што ад нас залежыць, каб ААН — гэты ўніверсальны механізм — магла паўнамоцна абмяркоўваць і забяспечваць калектыўны пошук балансу інтэрэсаў усіх дзяржаў, эфектыўна выконваць свае міратворчыя функцыі.

Самае галоўнае заключаецца ў тым, што наша канцэпцыя і цвёрдая ўстаноўка на мір знайшлі адлюстраванне ў справах, ва ўсіх нашых паводзінах на міжнароднай арэне, у самім стылі знешнепалітычнай і дыпламатычнай работы, якая пранізана імкненнем да дыялога — адкрытага і сумленнага, які б улічваў узаемныя заклапочанасці і вывады сусветнай навукі, без спроб кагосьці абыграць або падмануць. Так што, пасля гэтых двух з лішнім гадоў мы з упэўненасцю гаворым: новае палітычнае мысленне — гэта не проста дэкларацыя і заклік, а філасофія дзеяння, калі хочаце — філасофія жыцця. Яна працягвае развіццё разам з ходам аб'ектыўных працэсаў у свеце. І яна ўжо працуе.

Сярод падзей пачатага новага этапу ў міжнародным развіцці, якія ў гэты дзень заслугуюць быць упамянутымі і застаюцца ў гісторыі, — сустрэча ў Рэйк'явіку ў кастрычніку 1986 года. Яна надала новаму мысленню практычную энергію, дазволіла яму ўмацавацца ў самых розных грамадскіх і палітычных колах, а міжнародныя палітычныя кантакты зрабіла больш рэзультатыўнымі.

Новае мысленне з яго агульначалавечымі крытэрыямі, арыентацыяй на розум і адкрытасць пачало прабіваць дарогі ў сусветныя справы, разбураючы

стэрэатыпы антысавецызму і падазронасці да нашых ініцыятыў і дзеянняў.

Зразумела, калі мераць маштабамі задач, якія сучаснаму чалавецтву трэба будзе вырашыць, каб забяспечыць выжыванне, зроблена яшчэ вельмі, вельмі мала. Але пачатак пакладзены, і першыя адзнакі перамен у наяўнасці. Адным з пераканаўчых гэтаму пацвярджэнняў з'яўляецца дагаворанасць са Злучанымі Штатамі Амерыкі аб заключэнні ў бліжэйшы час пагаднення па ракетных сярэдніх дальнасці і аператыўна-тактычных ракетах.

Заклучэнне гэтага пагаднення мае вялікае самастойнае значэнне: будзе ўпершыню ліквідаваны цэлы клас ядзерных узбраенняў, зроблены першы рэальны крок на шляху знішчэння ядзерных арсеналаў, паказана на справе, што можна рухацца ў гэтым напрамку, нікому не наносзячы ўрон.

Гэта, безумоўна, важны поспех новага мыслення, плён нашай гатоўнасці, строга абараняючы прынцып роўнай бяспекі, шукаць узаемапрымальныя развязкі.

Аднак пытанне аб гэтым пагадненні было ў асноўным вырашана яшчэ ў Рэйк'явіку, на нашай другой сустрэчы з прэзідэнтам.

Ад трэцяй і чацвёртай сустрэч вышэйшых кіраўнікоў СССР і ЗША ў такі адказны перыяд свет чакае большага, чым проста фармальна фіксацыя таго, аб чым дагаварыліся год назад, і не толькі працягу дыскусіі. Прыспешвае і час, нарастаючая небяспека ўдасканалення зброі, што можа выйсці з-пад кантролю.

Вось чаму мы будзем настойліва дабівацца на гэтых сустрэчах адчувалага зруху, канкрэтных вынікаў у ключавым пытанні ліквідацыі ядзернай пагрозы — у пытанні аб скарачэнні стратэгічных наступальных сродкаў і недапушчэнні выхаду зброі ў космас.

Якія ж усё-такі ў нас падставы для аптымізму, для таго, каб лічыць усеабдымнага бяспеку сапраўды магчымай? На гэтым варта затрымацца.

Адзначаючы 70-годдзе нашай рэвалюцыі, якая не перамагла б, калі б не была падрыхтавана тэарэтычна, мы і цяпер, на новым пераломе сусветнай гісторыі, тэарэтычна прапрацоўваем перспектывы руху наперад да ўстойлівага міру. З дапамогай новага мыслення мы ў асноўным абгрунтавалі патрэбнасць і магчымасць усеабдымнай сістэмы міжнароднай бяспекі ва ўмовах раззбраення. Цяпер трэба даказаць неабходнасць і рэальнасць ісці і прысці да гэтай мэты. Выявіць заканамернасці ўзаемадзеяння сіл, якія ў барацьбе, у супярэчнасцях, у сутыкненнях інтэрэсаў могуць даць шукаемы вынік. І ў гэтай сувязі мы перш за ўсё — зноў жа з пазіцыі нашага ленінскага вучэння, карыстаючыся яго метадалогіяй, — павінны задаць сабе цяжкае пытанне.

Першае адносіцца да прыроды імперыялізму. У ёй, як вядома, караніца галоўнага ваеннага небяспека. Прырода грамадскага ладу, вядома, не можа быць зменена пад уплывам знешніх умоў. Але ці магчыма ў цяперашняй фазе сусветнага развіцця, на новым узроўні ўзаемазалежнасці і цэласнасці свету такое ўздзеянне на гэту прыроду, якое блакіравала б найбольш небяспечныя яе праяўленні? Інакш кажучы, ці можна разлічваць на тое, што заканамернасці цэласнасці свету, у якім агульначалавечыя каштоўнасці з'яўляюцца галоўным прырытэтам, змогуць абмежаваць дыяпазон разбуральнага дзеяння эгаістычных капіталістычнай сістэмы?

Другое пытанне. Яно звязана з першым: ці ў стане капіталізм вызваліцца ад мілітарызму, ці можа ён эканамічна функцыянаваць і развівацца без яго? І ці не ўтапічная наша прапанова краінам Захаду падрыхтаваць і супаставіць праграмы рэканверсіі эканомікі, гэта значыць пераводу яе на мірныя рэйкі?

Трэцяе пытанне. Ці можа абысціся капіталістычная сістэма без неаканалізізму, які з'яўляецца адной з крыніц яе цяперашняга жыццезабеспячэння? Інакш кажучы, ці ў стане гэта сістэма функцыянаваць без неэквівалентнага абмену з «трэцім светам», які тоіць у сабе непрадказальныя вынікі?

І побач з гэтымі яшчэ адно пытанне.

КАСТРЫЧНІК І ПЕРАБУДОВА: РЭВАЛЮЦЫЯ ПРАЦЯГВАЕЦЦА

Наколькі рэалістычнай з'яўляецца на дзея на тое, што разуменне катастрофічнай небяспекі, у якой знаходзіцца свет, — а яно, мы ведаем, пранікае нават у верхнія эшалоны кіруючай эліты заходняга свету — прыродзе ў практычную палітыку? Бо якімі б моцнымі ні былі аргументы розуму, як бы ні было развіта пачуццё адказнасці, якім бы ні быў вялікім інстынкт самазахавання, ёсць рэчы, якія ніяк нельга недаацэньваць і якія вызначаюцца эканамічным, а значыць, і класавым інтарэсам.

Інакш кажучы, гутарка ідзе аб тым, ці зможжа капіталізм адапціравацца да ўмоў бяз'ядзернага і раззброенага свету, умоў новага, справядлівага эканамічнага парадку, умоў сумленнага супастаўлення духоўных каштоўнасцей двух светаў? Гэта далёка не пустыя пытанні. Ад адказу на іх залежыць, як будучы разгортвацца гістарычны падзеі ў бліжэйшыя дзесяцігоддзі.

Але дастаткова паставіць хаця б адны гэтыя пытанні, каб убачыць усю сур'езнасць задачы. Адказы дасць жыццё. Правільнасць жа самой праграмы бяз'ядзернага і бяспечнага свету будзе правяралася не толькі бездакорнасцю яе навуковага абгрунтавання. Яна будзе правяралася ходам падзей, які падвргаецца ўздзеянню самых розных і новых сіл.

І ўжо правяралася. І тут мы таксама вернемся ленынскай традыцыі, самой сутнасці ленынізму. А іменна — арганічнаму сплаву тэорыі і практыкі, падыходу да тэорыі як да сродку практыкі і да практыкі — як да кантрольнага механізма правільнасці тэорыі. Так мы і дзейнічаем, пераводзячы новае мысленне ў знешнепалітычную дзейнасць, карэкціруючы, удкладваючы яго вопытам, атрыманым з рэальнай палітыкі.

Такім чынам: на што мы разлічваем, ведаючы, што будаваць бяспечны свет прыйдзецца разам з капіталістычнымі краінамі?

Пасляваенны перыяд даў сведчанні глыбокай мадыфікацыі супярэчнасцей, якія вызначалі галоўныя працэсы сусветнай эканомікі і палітыкі. Я маю на ўвазе, перш за ўсё, такое іх развіццё, якое ў мінулым няўмольна прыводзіла да вайны, да сусветных войнаў паміж самімі капіталістычнымі дзяржавамі.

Цяпер сітуацыя іншая. Не толькі ўрокі мінулай вайны, але і боязь аслабіць сябе перад сацыялізмам, які стаў сусветнай сістэмай, не дазвалялі капіталізму даводзіць сваё ўнутранае супярэчнасці да крайняй мяжы. Яны сталі трансфармавацца ў тэхналагічную гонку адна з адной, «разраджаліся» з дапамогай неаканалізізму. Адбываўся свайго роду новы, «мірны» пераезд свету — па тым жа правілу, якое выявіў Ленін, — «па капіталу», гэта значыць хто багацейшы, мацнейшы на даны момант, таму і большая доля. У радзе краін напружанне ў эканоміцы сталі «знімаць» шляхам перакачкі сродкаў у ваенна-прамысловы комплекс пад выглядам «савецкай пагрозы». Уладжваецца супярэчнасці, балансуецца інтарэсы дапамагалі таксама і пераўтварэнні, якія адбываліся ў тэхналагічнай і арганізацыйнай аснове капіталістычнай гаспадаркі.

Але справа не толькі ў гэтым. Калі ў мінулым перад наўнасцю фашысцкай пагрозы стаў магчымы саюз сацыялістычнай і капіталістычнай дзяржаў, то хіба з гэтага не вынікае пэўны ўрок для сучаснага, калі ўсё свет аказаўся перад пагрозай ядзернай катастрофы, перад неабходнасцю забяспечыць бяспеку ядзернай энергетыкі, пераадолець эканамічную небяспеку? Усё гэта — зусім рэальныя і грозныя рэчы, якія патрабуюць не толькі іх усведамлення, але і пошуку практычных рашэнняў.

Далей. Ці можа капіталістычная эканоміка развівацца без мілітарызацыі? Тут прыходзіць на памяць «эканамічны суд» у Японіі, Заходняй Германіі, Італіі. Праўда, калі «суд» скончыўся, яны зноў звярнуліся да мілітарызму. Аднак трэба разабрацца, наколькі гэты паварот быў абумоўлены сутнасцямі законамі функцыянавання сучаснага мананалістычнага капіталу і якую ролю адыгралі набыты моманты: «заразлівы прыклад» ваенна-прамысловага комплексу Злучаных Штатаў, абстаноўка «халоднай вайны», прэстыжныя меркаванні, патрэбнасць мець уласны «ваенны кулак», каб размаўляць з канкурэнтамі на зразумелай у гэтым асяроддзі мове, а таксама

жаданне падмацаваць сваё эканамічнае ўварванне ў «трэці свет» сілавой палітыкай. Як бы там ні было, перыяд хуткага развіцця сучаснай капіталістычнай эканомікі ў радзе краін пры мінімальным эканамічным расходах меў месца. І вопыт яго застаўся ў багажы гісторыі.

Можна падысці да праблемы і з другога боку — як бы ад процілеглага. Эканоміка Злучаных Штатаў з часоў вайны была нязменна арыентавана і апіралася на мілітарызм. Спачатку гэта быццам бы яе стымулявала. Але потым такая бескарысная і непатрэбная грамадству растрата рэсурсаў прывяла да астранамічнага дзяржаўнага доўгу і іншых бед і заган. Аказалася, што звышмілітарызацыя ў канчатковым выніку вядзе да нарастаючага абстраэння становішча ў самой гэтай краіне і ліхаманіцы эканомікі іншых. Нядаўня, беспрэцэдэнтная амаль за 60 гадоў, паніка на нью-йоркскіх і іншых біржах свету — сур'ёзны сімptom, сур'ёзная перасцярога.

Трэці момант — неэквівалентны, эксплуатацыйны адносіны з краінамі, якія сталі на шлях развіцця. Нягледзячы на ўсе фантастычныя новаўвядзенні ў галіне стварэння «другой» (штучнай) прыроды, развіты капіталізм не змог і не зможа абысціся без рэсурсаў гэтых краін. Гэта — аб'ектыўная рэальнасць.

Стаўка на разбурэнне гістарычна існуючых светагаспадарчых сувязей з'яўляецца небяспечнай і выхадзі не дасць. Але і карыстанне чужымі рэсурсамі неаканалізісцкімі метадамі, самавольства транснацыянальных карпарацый, пазыковая кабала, трылённыя, яўна неаплачаныя даўгі заводзяць у тупік. Гэта параджае сур'ёзныя праблемы і ўнутры саміх капіталістычных краін. Спекуляцый тут хоць адбаўляй. А сутнасць іх у тым, каб зрабіць «трэці свет» своеасаблівым казлом адпушчэння за многія цяжкасці, у тым ліку — за зніжэнне жыццёвага ўзроўню ў метраполіях капіталу.

Раз-пораз робяцца спробы на шавіністычнай аснове «згуртаваць нацыю», «уцягнуць працоўных у партнёрства» па эксплуатацыі іншых краін і адначасова прымусіць іх змірыцца з палітыкай новай капіталістычнай мадэрнізацыі. Аднак ніякія падобныя і іншыя хітрыкі не знімаюць самой праблемы, толькі іншы раз часова прыглушаюць яе. Неэквівалентны абмен застаецца і вядзе ў рэшце рэшт да выбуху. Магчымасць такога зыходу, здаецца, пачынаюць разумець лідэры Захаду. І шукаюць выхадзі пакуль у розных палітыках.

Сапраўды, навізна міжнародных эканамічных і палітычных працэсаў нашага часу яшчэ не да канца ўсваядзена і асвоена. Але да гэтага прыдзецца ісці, таму што распачатыя працэсы валодаюць сілай аб'ектыўнага закона. Або крах, або сумесны пошук новага эканамічнага парадку, пры якім улічваліся б інтарэсы і тых, і другіх, і трэціх — на раўнапраўнай аснове. Шлях да ўстаўнення такога парадку, як уяўляецца цяпер, прагледжваецца: гэта — рэалізацыя канцэпцыі «раззбраенне для развіцця».

Так што ў пошуках адказу і на наша трэцяе пытанне мы бачым: сітуацыя не выглядае невырашальнай. І ў гэтай сферы супярэчнасці пададжацца мадыфікацыі. Але для гэтага трэба зразумець рэальнасці і выстраіць практычны дзеянні ў духу новага мыслення. А гэта ў сваю чаргу аблягчыць рух да больш бяспечнага свету. Словам, і тут — гістарычны выбар, які дыктуецца заканамернасцямі ў многім узаемазвязаным і цэласнага свету.

Ёсць яшчэ адна важнейшая, нават рашаючая акалічнасць. Састаўной часткай гэтага свету з'яўляецца сацыялізм. Пачаўшы сваю гісторыю 70 гадоў назад, а затым ператварыўшыся ў сусветную сістэму, ён вызначыў аблічча XX стагоддзя. Цяпер ён выходзіць на новы этап свайго развіцця, зноў дэманструючы закладзеныя ў ім магчымасці.

Можна, напрыклад, уявіць сабе, які буйны рэзерв мірнага суіснавання крыецца ў адной толькі перабудове ў Савецкім Саюзе. Забяспечыўшы нам выхад на сусветны ўзровень па ўсіх важнейшых эканамічных паказчыках, яна дасць магчымасць велізарнай і багацейшай краіне так уключыцца ў сусветны падзел працы і рэсурсаў, як гэтага ніколі яшчэ не было. Яе вялікі навуковы, тэхнічны, вытворчы патэнцыял станае істотна больш значнай часткай светагаспадарчых сувязей. І гэта рашаючым чынам расшырыць і ўмацуе матэ-

рыяльную базу ўсеабдымнай сістэмы міру і міжнароднай бяспекі. Такі, дарэчы, яшчэ адзін важнейшы аспект перабудовы, прызначанае ёй месца ў лёсах сучаснай цывілізацыі.

Уплыў на аб'ектыўныя працэсы на карысць міру будучы аказаць класавая барацьба, іншыя праяўлены сацыяльных супярэчнасцей.

Перадавыя сілы рабочага руху шукаюць шляхі да ўздыму яго палітычнага ўзроўню. Ім прыходзіцца дзейнічаць у вельмі няпростай, новай і зменлівай абстаноўцы. Па-іншаму паўсталі не толькі пытанні аховы эканамічных правоў і інтарэсаў мас, але і барацьбы за дэмакратыю, у тым ліку — дэмакратыю на вытворчасці. Напрыклад, нярэдка рабочым прапануюць «партнёрства», але такое, калі наглуха закрыты доступ у святая святых бізнесу і калі і размовы не можа быць аб свабодным выбары кіруючага персаналу.

Заходні свет поўны «тэорый» аб тым, што рабочы клас знікае, быццам ён ужо зусім растварыўся ў «сярэднім слоі», сацыяльна перарадзіўся і г. д. і да т. п. Так, перамены ў рабочым класе вялікія, істотныя. Але дарэмна класавы праціўнік заспакоівае сябе і спрабуе дэзарыентаваць, збіць з толку сам рабочы рух. Рабочы клас, прадстаўляючы цяпер у сваіх новых сацыяльных межах колькаска на пераважную сілу, мае патэнцыял адыграць рашаючую ролю, тым больш на крутых паваротах гісторыі.

Пабуджальныя матывы могуць быць розныя. І адзін з верагодных — вар'яцкая мілітарызацыя эканомікі. Пераход да новай фазы тэхналагічнай рэвалюцыі на мілітарысцкай аснове — моцны каталізатар, тым больш, што гэта — шлях да вайны, а значыць закрывае ўсе слаі сельніцтва, расшырае рамкі масавага пратэсту за межы эканамічных патрабаванняў. Так што і тут кіруючаму класу, уладарам мананалістычнага капіталу прыдзецца рабіць выбар. Мы перакананы, — і навука гэта пацвярджае, — што пры цяперашнім узроўні тэхналогіі і арганізацыі вытворчасці рэканверсія, дэмілітарызацыя эканомікі магчымыя. Адначасова гэта будзе і выбар на карысць міру.

Тое ж самае — з вынікамі крызісу ў адносінах паміж развітым і развіваючымся светам. Калі справа дойдзе да грані выбуху і ажакацца немагчымым далей карыстацца дабротамі за кошт эксплуатацыі «трэцяга свету», пытанне аб непрымальнасці і нецярпімасці сістэмы, якая не здольна без гэтага існаваць, можа стаць у палітычную плоскасць і вельмі востра. Увогуле, і з гэтага пункту погляду капіталізм перад жорсткім выбарам: даводзіць справу да выбуху або лічыцца з законам і ўзаемазвязаным і цэласнага свету, які патрабуе балансу інтарэсаў на раўнапраўнай аснове. І па сітуацыі, як яна бачыцца нам, гэта не толькі неабходна, але і магчыма. Тым больш, што ў такім жа напрамку дзейнічаюць сілы ў самім «трэцім свеце».

Прынята гаварыць аб упадку нацыянальна-вызваленчага руху. Але пры гэтым, відаць, адбываецца падмена паняццяў, ігнараванне навізны сітуацыі. Калі маюць на ўвазе вызваленчы імпульс, той, які дзейнічаў на этапе барацьбы за палітычную незалежнасць, то ён, вядома, слабее. І гэта натуральна. Імпульс жа, неабходны для новага, цяперашняга этапу развіцця «трэцяга свету», толькі тады яшчэ фарміруецца. І гэта трэба ясна ўсведамляць і не ўпадаць у песімізм.

Фактары, з якіх складваецца гэты імпульс, разнастайныя і неаднародныя. Тут і магутны эканамічны працэс, які часам прымае парадаксальныя формы. Напрыклад, некаторыя краіны, захоўваючы рысы лабарызітасці, выходзяць на ўзровень вялікіх дзяржаў у сусветнай эканоміцы і палітыцы. Тут і нарастанне палітычнай энергіі ў ходзе фарміравання нацый і ўмацавання ў сапраўдным сэнсе нацыянальных дзяржаў, сярод якіх істотнае месца займаюць краіны з рэвалюцыйнымі рэжымамі. Тут і гронкі гневу на глебе рэзкай палярызацыі беднасці і багацця, кантрасту паміж магчымасцямі і рэальным становішчам.

У арганізацыях, што адлюстроўваюць працэсы міждзяржаўнай кансалідацыі краін, якія сталі на шлях развіцця, усё больш выражана і актыўна выступае сіла самабытнасці і самастойнасці. У большай або меншай ступені гэта характэр-

на для ўсіх арганізацый, а іх нямала: Арганізацыя афрыканскага адзінства, Ліга арабскіх краін, АСЕАН, Арганізацыя амерыканскіх дзяржаў, Лацінаамерыканская эканамічная сістэма, Паўднёваамерыканскі форум, Асацыяцыя рэгіянальнага супрацоўніцтва Паўднёвай Азіі, Арганізацыя ісламскай канферэнцыі і асабліва — рух недалучэння.

Яны адлюстроўваюць калейдаскоп супярэчлівых інтарэсаў, патрэбнасцей, заатрабаванняў, ідэалогій, прэтэнзій і забабонаў іменна данага этапу. Усе яны, хоць ужо сталі прыметным фактарам сусветнай палітыкі, яшчэ не раскрылі сваіх магчымасцей. Але патэнцыял тут каласальны, і прадказаць вынікі нават на бліжэйшае паўстагоддзе цяжка.

Ясна адно — гэта цэлы свет, які шукае арганізацыйныя формы свайго дзейснага, раўнапраўнага ўдзелу ў вырашэнні пытанняў усяго чалавецтва. За ім два з палавінай мільярды чалавек. І можна прадугадаць, што сямімільнымі крокамі будзе нарастаць не толькі яго ўздзеянне на сусветную палітыку, але і арыгінальная роля ў фарміраванні сусветнай эканомікі будучыні.

Пры ўсёй магутнасці транснацыянальнага капіталу не ён будзе вызначаць шляхі руху «трэцяга свету», а хутчэй, сам вымушаны будзе прыстасаввацца да незалежнага выбару, які зрабілі або зрабляць самі народы. А яны і арганізацыі, іх прадстаўляючы, жыццёва зацікаўлены ў новым сусветным эканамічным парадку.

І яшчэ адзін немалаважны момант. У рамках уласна капіталістычнага свету развіццё ў апошнія дзесяцігоддзі выклікала да жыцця новыя формы грамадскіх супярэчнасцей і рухаў. Гэта — рухі супраць ядзернай пагрозы, у абарону прыроднага асяроддзя, супраць расавай дыскрымінацыі, супраць палітыкі, якая расколяе грамадства на ўдачлівых і асуджаных, супраць бедстваў у цэлых прамысловых зонах, стаўшых ахвярай новай капіталістычнай мадэрнізацыі. У гэтых рухах удзельнічаюць мільёны, натхняльнікамі і лідэрамі іх становяцца вядомыя дзеячы навукі і культуры, аўтарытэты нацыянальнага і міжнароднага маштабу.

Устойліва важную ролю ў палітычным працэсе рада краін працягваюць адыгрываць, а дзе-нідзе нарошчваюць свой уплыў сацыялі-дэмакратычныя, сацыялістычныя, лейбарысцкія партыі і аналагічныя ім або звязаныя з імі масавыя арганізацыі.

Так што, па ўсіх параметрах — эканамічных, палітычных, грамадскіх — мы можам бачыць, як у сучасным свеце паўсюдна апраўдваецца палажэнне, якое Ленін лічыў адным з самых глыбокіх у марксізме, а іменна: разам з грунтоўнасцю гістарычнага дзеяння будзе расці і аб'ём масы, справай якой яно з'яўляецца. А гэта заўсёды — самая правільная адзнака і самы магутны фактар сацыяльнага прагрэсу, а значыць і міру.

Сапраўды, веліч і навізна нашага часу ў тым, што народы ўсё больш яўна і адкрыта прысутнічаюць на авансцэне гісторыі. У іх цяпер такія пазіцыі, якія дазваляюць прымушаць з сабой лічыцца не ў канчатковым выніку, а непасрэдна. Тым самым высвечваецца таксама новая ісціна: для руху гісторыі на рубяжы XX — XXI стагоддзяў больш характэрным становіцца пастаянны выбар. А правільнасць яго залежыць ад таго, як і наколькі ўлічваюцца інтарэсы і думкі мільянаў, соцень мільянаў.

Адсюль — адказнасць палітыкаў. Таму што рэальная палітыка можа быць такой толькі пры ўліку гэтай навізны часу: цяпер чалавечы фактар выходзіць на палітычны ўзровень не як аддалены і больш або менш стыхійны вынік жыцця і дзейнасці людскіх мас і іх намераў. Ён урываецца ў сусветныя справы напрамую. Без разумення гэтага, інакш кажучы, — без новага мыслення, якое апіраецца на сучасныя рэальнасці і волю народаў, палітыка становіцца непрадказальнай імпрэвізацыяй, рызыкоўнай і для ўласнай краіны, і для іншых. У такой палітыкі няма даўгачаснай апоры.

Такія падставы для нашага аптымістычнага погляду ў будучыню, на перспектывы стварэння ўсеабдымнай сістэмы міжнароднай бяспекі.

КАСТРЫЧНІК І ПЕРАБУДОВА: РЭВАЛЮЦЫЯ ПРАЦЯГВАЕЦЦА

[Заканчэнне. Пачатак на 2—3-й стар.]

З гэтым зусім лагічна звязана і наша пазіцыя па пытаннях абароны. Пакуль небяспека вайны захоўваецца, пакуль сацыяльны рэванш застаецца асновай стратэгіі і мілітарызма праграм Захаду, мы і ў далейшым будзем рабіць усё неабходнае для падтрымання абароннай магутнасці на ўзроўні, які б выключаў ваенную перавагу імперыялізму над сацыялізмам.

Таварышы! У гэтыя ўрачыстыя дні мы па вартасці адзначаем заслугі міжнароднага камуністычнага руху. У Кастрычніцкай рэвалюцыі, якая і да сённяшняга дня захоўвае свой міжнародны імпульс, — крыніца яго жыццёвай сілы. Міжнародны камуністычны рух вырастае і развіваецца на глебе сваёй краіны, але ёсць нешта агульнае ў самім абліччы камуніста, да якой бы нацыі ён ні належаў і ў якой бы краіне ні працаваў. Гэта — адданасць ідэі лепшага, камуністычнага грамадства, вернасць працоўным — перш за ўсё рабочаму класу, барацьба за іх карэнныя інтарэсы, за мір і дэмакратыю.

Думаю, што ў гэту нашу гадавіну заслугае быць упамянутым і Трэці, Камуністычны Інтэрнацыянал. Яшчэ трэба будзе аднавіць усю праўду аб ім, напісаць сапраўдную і поўную яго гісторыю. Пра ўсіх недахопаў і пралікаў у яго дзейнасці і якім бы ні быў горкім напамін аб некаторых старонках яго гісторыі, Камінтэрн — частка вялікага мінулага нашага руху. Народжаны

Кастрычнікам, ён не толькі стаў школай інтэрнацыяналізму і рэвалюцыйнага брацтва. Ён зрабіў інтэрнацыяналізм практычнай зброяй барацьбы за інтарэсы працоўных, за сацыяльны прагрэс нацый і народнасцей. З яго рады выйшлі кагорты сапраўдных рыцараў XX стагоддзя, людзей абавязку і гонару, высокага палёту і непахіснай мужнасці, якія хварэлі болей мільёнаў прыгнечаных на ўсёй планеце, пачулі іх кліч і паклікалі іх на барацьбу.

Камуністы першымі забілі трываю ў сувязі з небяспэкай фашызму, першымі ўзняліся на барацьбу супраць яго і былі першымі яго ахвярамі. Яны першыя — з'ехаўшыся з усяго свету — уступілі ва ўзброеную свхатку з фашызмам у Іспаніі, першыя ўзялі сцяг Супраціўлення ў імя свабоды і нацыянальнай годнасці сваіх народаў. Іменна камуністы, перш за ўсё савецкія камуністы, унеслі рашаючы ўклад у сакрушальны разгром фашызму ў другой сусветнай вайне.

І потым, і цяпер з той жа непрымырмасцю і адвагай камуністы — у першых радах супраць усякай рэакцыі і ўсякага цемрашальства. Гэта — людзі легендарнага гераізму і самаадданы. І — не адзінкі, а сотні тысяч, арганізаваных і згуртаваных адзінай воляй, жалезнай дысцыплінай і непадкупнай ідэйнасцю.

Часы Камінтэрна, Інфармбюро і нават часы абавязваючых міжнародных нарад мінулі. Але міжнародны камуні-

стычны рух існуе. Усе партыі поўнасцю і незваротна самастойныя. Мы казалі аб гэтым яшчэ на XX з'ездзе. Праўда, вызваліліся ад старых прывычак не адразу. Аднак цяпер гэта — бяспрэчная рэальнасць. У гэтым сэнсе XXVII з'езд КПСС таксама стаў рубяжом канчатковым і беспаваротным. Думаю, што мы гэта даказалі на справе ў сваіх адносінах з брацкімі партыямі ў ходзе перабудовы.

Міжнародны камуністычны рух — на перавазе, як і сам сусветны прагрэс, яго рухаючыя сілы. Кампартыі шукаюць сваё новае месца ў глыбокіх пераменах на мяжы стагоддзяў. А іх інтэрнацыянальны рух абнаўляецца, згуртоўваючыся павагай да таксама абноўленых норм давер'я, раўнапраўя і шчырай салідарнасці. Ён адкрыты для дыялога, для супрацоўніцтва, для ўзаемадзеяння і для саюза з любымі іншымі рэвалюцыйнымі, дэмакратычнымі і прагрэсіўнымі сіламі.

КПСС не сумняваецца ў будучыні камуністычнага руху — носбіта альтэрнатывы капіталізму, руху самых адважных і паслядоўных барацьбітоў за мір, за незалежнасць і прагрэс сваіх краін, за дружбу паміж усімі народамі Зямлі.

Таварышы! Парог да сапраўднай гісторыі чалавецтва пераступіла ў 1917 годзе. Аднак мінулыя семдзесят гадоў, эканамічныя ўзрушэнні і сацыяльныя катаклізмы, якія парадзілі фашызм і другую сусветную вайну, «халодную

вайну» і гонку ўзбраенняў, пагрозу тэрмаядзернай катастрофы і глабальных крызісаў, сведчаць аб тым, што мінулае ўсё яшчэ працягвае ўчэпіста трымаць значную частку чалавецтва. І ўсё ж час, у якім мы жывём, рубж XX і XXI стагоддзяў, мы маем права лічыць унікальным як па глыбіні сацыяльных змен, так і па глабальнасці задач, што паўсталі перад народамі Зямлі.

Сёння мы бачым: чалавецтва сапраўды не асуджана вечно існаваць так, як яно жыло да кастрычніка 1917 года. Сацыялізм ператварыўся ў магутную рэальнасць, якая расце, развіваецца. Іменна Кастрычнік, іменна сацыялізм указваюць чалавецтву маршруты, якія вядуць у будучыню, новыя каштоўнасці сапраўды чалавечых адносін. Замест эгаізму — калектывізм. Замест эксплуатацыі і прыгнечання — свабода і роўнасць. Замест тыраніі меншасці — сапраўднае народаўладдзе. Замест стыхійнай і жорсткай гульні грамадскіх сіл — растуца роля розуму і гуманнасці. Замест разладаў, варожасці і войнаў — агульначалавечае яднанне і мір.

Цяперашнія пакаленні — і не толькі ў нашай краіне — адказныя за лёс цывілізацыі і самога жыцця на Зямлі. Ад іх, у канчатковым выніку, залежыць: ці стане пачатак новага тысячагоддзя сусветнай гісторыі яе трагічным эпілогам або натхняючым пралагам у будучыню.

[Даклад быў выслуханы з вялікай увагай і суправаджэўся апладысмантамі].

ВІНШУЮЦЬ ЗЕМЛЯКІ

Паважаныя таварышы!

Ад імя праўлення і членаў Культурна-спартыўнага таварыства імя А. С. Пушкіна сардэчна віншую вас, вашы сем'і і ўсіх савецкіх людзей з 70-й гадавінай Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі!

Мы, савецкія грамадзяне, якія жывём за межамі нашай Радзімы, далучаемся да ўшанавання вялікага подзвігу, здзейсненага працоўнымі нашай краіны пад кіраўніцтвам Уладзіміра Ільіча Леніна. Мы прыкладзём усё намаганні, каб з годнасцю адзначыць славы юбілей тут, у Аргенціне, і з нецярпеннем чакаем выступленняў на нашых урачыстасцях савецкіх артыстаў, сустрэч з прадстаўнікамі культурных арганізацый СССР.

Барацьба за мір і ўзаема-разуменне паміж народамі, працэс перабудовы, ажыццяўляемы ў Савецкім Саюзе ў інтарэсах далейшага ўмацавання сацыялізму, — гэта наша барацьба і наша надзея. Калі Савецкая Радзіма радуецца, мы таксама радуемся яе поспехам, калі смуткуе з-за тых ці іншых нягод, мы таксама падзяляем гэты смутак.

Жадаем вам, дарагія сябры, моцнага здароўя, асабістага шчасця, мірнага неба і вялікіх поспехаў у вашай выкараднай дзейнасці дзеля развіцця культурных сувязей з суайчыннікамі, якія жывуць за мяжой.

Старшыня таварыства
імя А. С. Пушкіна
Яўгеній БОЙКА.

Аргенціна.

У Беларускае таварыства «Радзіма» і рэдакцыю газеты «Голас Радзімы».

Перш за ўсё хочам выказаць шчырую падзяку за ўвагу і клопат пра нас і дзяцей у час адпачынку ў піянерскім лагэры «Зялёны Бор». Гэта быў незабыўны час. Мы вельмі многа пабачылі і назаўсёды запамнім ваш прыгожы горад Мінск. Няхай ён заўсёды пра-

цвітае пад мірным небам, няхай ніколі не паўтарацца жахі вайны. Сардэчна віншуюем вас усіх са знамянальнай падзеяй — 70-годдзем Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі!

ЮКІ ДАЕЛЕМАНС і яе бацькі,
Наталі ВАЛДЭС,
Ефрасіння ЛІТВІН.

Бельгія.

Паважаныя работнікі таварыства «Радзіма» і рэдакцыі газеты «Голас Радзімы»!

Віншуюем вас усіх з вялікім святам — 70-годдзем Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі! Жадаем усім шчасця, здароўя. Жадаем савецкаму народу поспехаў ва ўсіх галінах жыцця і ў барацьбе за мір на нашай планеце.

Члены Цэнтральнага праўлення таварыстваў савецкіх грамадзян у Галандыі.

Паважаныя супрацоўнікі таварыства «Радзіма» і рэдакцыі газеты «Голас Радзімы»!

Сардэчна віншуюем вас са святам 70-годдзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Жадаем усяму беларускаму народу моцнага здароўя, добра і міру на ўсёй планеце! Радасці, шчасця і вялікіх поспехаў ва ўсіх справах!

З павагай

Валянціна ПОРТЭНГЕН-ТКАЧЭНКА, таварыства «Луна» з Амстэрдама.

Галандыя.

Дарагія суайчыннікі, работнікі газеты «Голас Радзімы»!

Шчыра дзякую вам за высылку мне газеты, у якой я знаходжу патрэбныя мне матэрыялы для ўзбагачэння ведаў пра Савецкі Саюз увогуле, пра маю Беларусь асабліва. Вялікае вам дзякуй.

Сардэчна віншую вас, а ў вашай асобе ўвесь савецкі народ са знамянальнай датай — 70-годдзем Вялікай Кастрыч-

ніка. Ад шчырага сэрца жадаю вам поспехаў у пабудове грамадства, якое выступае супраць вайны.

Канада.

Паважаныя сябры з таварыства «Радзіма» і рэдакцыі газеты «Голас Радзімы»!

Віншую вас і ўвесь савецкі народ з вялікай юбілейнай датай.

Няхай жыве 70-годдзе Вялікага Кастрычніка!

Няхай над дзеткамі, якія перад намі так добра танцавалі і спявалі, калі мы былі ў Мінску, і над усім добрым і гасцінным беларускім народам ззяе мірнае сонца!

З павагай

сакратар ССГ г. Гента
Ніна ГАПОН.

Бельгія.

Дарагія сябры!

Сардэчна віншуюем рэдакцыю газеты «Голас Радзімы», а ў вашай асобе ўвесь наш родны беларускі народ са слаўным юбілеем — 70-годдзем Вялікага Кастрычніка! Ад усёй душы жадаем поспехаў у вашай выкараднай працы па ўмацаванню міру, дружбы і культурных сувязей паміж народамі нашай цудоўнай планеты!

Сям'я КУПЕРУС-МАРЧАНКІ.

Галандыя.

Паважаныя супрацоўнікі таварыства «Радзіма» і рэдакцыі газеты «Голас Радзімы»!

Ад імя членаў і сяброў Руска-славянскага культурнага таварыства сардэчна віншуюем вас і ўвесь савецкі народ з юбілеем Вялікага Кастрычніка!

Жадаем вам, вашым сем'ям і ўсяму савецкаму народу моцнага здароўя, шчасця і міру, а таксама поспехаў у барацьбе за ліквідацыю ядзернай небяспекі і раззбраенне, за ўмацаванне міру і супра-

цоўніцтва паміж народамі свету.

Са шчырай павагай
старшыня Уладзімір
КАЛЕСНІКАЎ, сакратар
Мікалай ХРАНКОЎ.
Аўстралія.

Клуб «Суайчыннік» віншуе супрацоўнікаў таварыства «Радзіма» і ўвесь савецкі народ з 70-годдзем Кастрычніцкай рэвалюцыі.

Ёсць у гісторыі падзеі, якія ніколі не забудуцца. Такой падзеяй стаў для ўсяго свету дзень 7-га лістапада 1917 года.

У гэты святочны дзень мы жадаем нашай Радзіме міру, ажыццяўлення ўсіх пастаўленых перад грамадствам працоўных, навуковых і творчых планаў, працвіцця і шчасця!

Намеснік старшыні
клуба «Суайчыннік»
Ала САЛКІНІ.

Сірыя.

Паважаныя суайчыннікі! Дарагія сябры ў Беларускае таварыстве «Радзіма», рэдакцыі газеты «Голас Радзімы», увесь савецкі народ!

Ад імя праўлення і членаў аддзела Саюза савецкіх грамадзян у Бельгіі горада Шарлеруа, маёй сям'і і асабіста ад сябе, з вялікай радасцю віншую вас з 70-годдзем Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі!

Ад душы жадаю вам вялікіх творчых поспехаў, радасці ў жыцці, бадзёрасці, а нашай

любімай Радзіме — міру і працвіцця, поспехаў у той вялікай справе, якую яна пачала, — перабудове ў эканамічнай і сацыяльнай галінах. Мы разумеем, што робіцца гэта для дабрабыту народа, для таго, каб ён жыве яшчэ лепш.

Шчырае дзякуй усім супрацоўнікам рэдакцыі за грунтоўную інфармацыю ў газеце «Голас Радзімы» аб жыцці нашай Радзімы. Няхай нашы сяброўскія, культурныя сувязі растуць і мацнеюць!

Ведай, наша родная краіна, што сэрцам і душою мы заўсёды з табой.

Сакратар аддзела
ССГБ г. Шарлеруа
Марыя ГАРОХ.

Бельгія.

Дарагія сябры!
Паважаныя супрацоўнікі таварыства «Радзіма» і рэдакцыі газеты «Голас Радзімы»!

Ад імя праўлення і членаў ФРК горада Таронта шчыра віншую вас з 70-й гадавінай Вялікага Кастрычніка. Жадаю нашай Айчыне працвіцця, новых поспехаў у справе ўмацавання ўсеагульнага міру, а супрацоўнікам таварыства і рэдакцыі і ў іх асобе ўсяму савецкаму народу жадаю добрага здароўя, асабістага шчасця і міру на зямлі.

Сакратар аддзела
ФРК г. Таронта
Кацярына ЗВАНАРОВА.

Канада.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.